

Herri Auzitegia, Bizimodu Jasangarriak izateko eskubidearen alde

ELIKADURA-BURUJABETZAREN ARDATZARI BURUZKO TXOSTENA

Egilea: Esti Redondo

2017ko iraila

1. GAIAREN TESTUINGURUA EDO AZTERKETA OROKORRA [10 – 12 orrialde]

Bizi garen mundu honetan, nazioarteko hamar korporaziok hartzen dituzte erabakiak planetako milioika pertsonaren elikaduraren gainean. Iraultza berdea eta nekazaritza kapitalista garatu izanak gaur egun ditugun datuak ekarri ditu: munduko pertsona gosetuen %70 elikagai-ekoizleak dira, emakumeak gehien-gehienak.

Sistema agroindustrial horrek oso ezaugarri zehatzak ditu, hogeigarren mendeko hasierako hamarkadetako industria belikoetan oinarriturikoak, eta nekazari-bizitza eraldatu dute, ez bakarrik ekoizpen-sistemen aldetik, erreprodukzio-sistemen aldetik ere bai.

40ko hamarkadan, munduko gosea desagerrarazteko aitzakiaz, elikagaiak ekoizteko metodo klasikoak ordezkaturiko zituen sistema industrial bat garatzen hasi zen. Sistema berri horrek oinarriak ezarri zituen gaur egin bizitzen eta pairatzen ari garen joera eta ondorio askotarako. Ekoizpenaren arloan, familia eta komunitateen elikadura-beharrizanak asetzeko funtzio nagusia zuten alor bioanizkun batzuetatik monolaborantzako ekoizpen batzuetara igaro ginen, ekoizten diren lekuan ere kontsumitu gabe, askotan. Brasilen diotenez, *“nekazaria da jateko erein, eta soberakina saltzen duena; lur-langilea, saltzeko erein, eta soberakina jaten duena”*.

Monolaborantzarekin batera, ondasun komunen pribatizazioa etorri zen: lurra, ura, basoak, haziak, ezagutza... Komuna/komunitatearena zen jabetza banakoen eskuetara igaro zen, eta tokiko familiak ondasun horien erabileraz eta aprobetxamenduz gabetu ziren. Erabakiak hartzeko prozesua, hala, komunitateetatik bulegoetara aldatu zen.

Bereziki mingarria da hazien, bioaniztasunaren eta halakoei tradizioz lotuta joan ohi diren jakintzen kasua; izan ere, balioa galdu eta laborategietara eramatean, aldi berean erabakitzeko ahala ere hara eraman zen. Nekazariak milaka urtean egin zuten zaintza- eta hobekuntza-lana ikusezin bihurtu zen, ukatu egin zen, eta kasurik okerrenetan, legez kanpo ere utzi zen, gero onura pribaturako aprobetxatzeko.

Handizki pentsaturiko eredu bat da, metatzeko helburuz (kapitalista petoari dagokion bezalaxe), inbertsio handiak, gastu handiak behar dituen eta irabazi handiak atera nahi dituen. Merkatuaren logika da, diruak hara-hona ibili behar du. Berarekin batera, beraz, makineria handia, lur-eremu handiak, instalazio handiak... izaten dira. Aldaketa-plana aurrera eramateko, gauza batzuk falta ziren, beste batzuk sobera zeuden. Pozoiak eta ongari kimikoak falta ziren, sistema horrek ezin baitu iraun agrotokikoak kantitate handietan erosi eta erabili gabe. Biozidak negozio bilakatu ziren, eta, hortaz, ez ziren zalantzan jartzen haien etika edo ekar zitzaketen ondorioak.

Sobera, nekazariak zeuden. Sistema “moderno” horrek makineriaren aldeko apustua egin zuen (traktoreak, abionetak, fumigatzeko makinak...), eta horrek eskulanaren beharra murrizten du, eta komunitateak

kanporatzen hasten da. Datu bat emateagatik, Brasilen, MPAREN arabera (Nekazari Txikien Mugimendua), agronegozioak pertsona bat behar du 176 hektareako, eta nekazarien laborantzak, aldiz, bi pertsona behar ditu hektareako.

Argi dago jende asko sobera zegoela; nahikoa ezagunak dira exodoa bultzatzeko metodoak, hala nola landa-eremua zerbitzurik gabe uztea, itotze ekonomikoa, xantaia, mehatxuak, erailketak... Eta hori hainbat aitzakia jarritz egiten da, "guztien onuraren" edo "interes orokorraren" gerizpean. MOCASEk eta Bizilur-ek auzitegi honetara aurkeztutako kasuetan aditzera ematen denez, Argentinan komunitateak kanporatzen dira "aberastasuna sortzeko" sojarekin, edo Euskal Herrian baserritarrak beren lurretatik bidaltzen dira haien ekoizpena "interes partikularrekoa" delako, eta AHTa, "interes orokorrekoa".

Azkenik, ekoizpen-eredu agroesportatzailearen ezaugarri kaltegarri buruz luze eta zabal hitz egiten jarraitzea genukeen arren, hitz egin dezagun merkaturatzeaz. Eskala handiko monolaborantzako eredu horretan, ekoizten dena ez da kontsumitzen eta saltzen hurbiltasunari edo herritarren beharrezan loturiko irizpide batzuekin. Negozio handia garraioan dago, eta elikagaiak munduaren beste bazterreraino eramatean. Hala, toki bakoitzean gauza bat edo bi ekoiztea egokitzen zaigu; Argentinan, batez ere, soja transgenikoa Europako ganadu-pentsuetarako; eta Euskal Herrian oraindik ere behin eta berriz esaten digute hobe ezer ekoizten ez badugu, hobe guztiz parasitarioa den zerbitzu- eta kontsumo-gizarte honetan txertatzen bagara. Horrexegatik, soja transgenikoaren laborantza masiborako lur-desjabetzeak edo abiadura handiko trena egiteko desjabetzeak txanpon beraren bi aldeak dira, logika berarekin eta sistema beraren barnean diseinaturikoak.

Aldaketak ere arlo erreproduktiboan

Desjabetze horiek eredu agroesportatzailean laguntzen dute, eta azken horrek, lehen ere esan dugunez, ekoizpen-bizitzak ez ezik, landa-eremuetako logika erreproduktibo guztia ere aldatu du, hango pertsona arteko harremanak zein eguneroko bizitzaren beste alderdi batzuk. Idealismoaren idealismoz nahasi egin gaitezke; iraultza berdearen aurretik, patriarkatua jaun eta jabe zen, izan ere, landa-eremuko herri eta auzoetan, baina kapitalismoa patriarkatu horrekin sinbiosian sartu zen, biak aliatu eta eraldatu egin ziren, egungo zapalkuntza anizkuneko sistema sortzeko. Etxaldeko Emakumeen (Etxaldeko Emakume Baserritarrak) barne-debaterako agiri batean¹ azterketa bat egiten dute gai horri buruz:

- *Sistema agroindustrialak pertsonen lanarekin zuten harremana aldatu zuen, konpartimentutan banatuz eta etekin ekonomikoak ekar zezakeen zerbaiten eran kategorizatuz. Horrek eragin zuen lana sexuaren arabera ere gehiago banatzea eta gizonen eta emakumeen artean partekatutako lan-denbora gutxiago izatea; aldi berean, emakumeen lan-karga handitu egiten zen (lanaldi hirukoitza).*
- *Emakumeei gizonetikiko mendetasun handiagoo sortu zien; nekazaritza industrialak "gizonena" da, eta emakumeak "besterentzat lan egitera" mugatu ditu. Boterea diruan zentratzen da, hartara, ekoizpen-lana egiten duenak erabakimen handiagoo dauka; aldi berean, txikia den guztia, patxadazko guztia, emakumeen jakintzak balioz gabetuz joaten dira.*
- *Horren ondorioa bikoitza da: batetik, lan eta espazio kolektiboak desagertzean, emakumeen bakartze handiagoo sortzen da landa-eremuan; eta, bestetik, etxeko espaziotik irtetera bultzatzen ditu, kanpoan ikastera eta lan egitera, espazio horietan libreago sentitzen direlako, hirigune handiagoo batzuetara migratzera.*
- *Haurrekiko eta adinekoekiko harremana ere aldatzen da. Nolabait, ikusezin bihurtzen dira eta lehen betetzen zituzten funtzioak kentzen zaizkio; adinekoak enbarazutat ikusten dira, ez baitira produktiboak, ez dira aintzat hartzen haien ezagutzak edo gaitasunak. Eta haurrei ezagutza horiek berak ukatzen zaizkio, lurrarekiko eta elikadurarekiko loturaz gabetzen dira.*
- *Gero eta integrazio gutxiagoko harreman horiek eragiten dute zainketentzako lekurik ez egotea eta zainketa horiek gero eta gehiago esternalizatzea. Bada continuum bat, alegia,*

¹ ETXALDEKO EMAKUMEAK. Etxaldeko Emakumeak aurkezteko agiria. 2017ko ekaina.

emakumeek lan horiek beren gain hartzen jarraitzen dutela; lehen familiakoak ziren, orain langileak dira, eta askotan baldintza miserabletan lan egiten dute. Izan ere, zerbait aldatu ez bada, hori ikusezintasuna da, eta zaintza-lanorduen aitormen eskasa.

- Familia arteko harremanak eta mundua ikusteko erak ere aldatu ziren. Ez diogu lehen lan kolektiboa eta elkartasuna erabat nagusi zirenik, baina sistema honek sakondu egin ditu lehia eta nork bere opilari su egitean oinarrituriko harremanak. Lan-esplotazioaren era berriak ere ekarri ditu, bereziki landa-eremuko langile immigranteentzat. Eta egoera hori nazioartean ere gertatzen da, planetaren alde bateko eta besteko ekoizleak elkarren aurkako lehia jarrita.

- Hainbeste itxuragabekeriatik ezer ateratzekotan, hori izan da nekazarien erreakzio-ahalmena, nazioarteko elkartasunezko harremanak, eta sistemaren aurkako jarrera globalak.

- Kontsumitzaileekiko harremanak urrunduz eta merkantilizatuz joan dira bitartekariak gehitzean. Ezagutzen ez dugunarekin elkartasuna izatea edo hura zaintzea zailagoa da; hala, ekoizle agroindustrialari berdin zaio bere produktuaren benetako kalitatea, eta hura kontsumitzen duenari ez zaizkio axola ekoizten duenaren bizi-baldintzak.

- Kontsumitzaileek gaur egun ustez duten "aukeratzeko ahalmenaren" izenean, elikadura gero eta neurri handiagoan irizpide estetiko batzuetan oinarritzen da, eta produktuei buruzko informazio garrantzitsu guztia ezkutatu egiten da.

- Naturarekin dugun harremana ere aldatu da. Baziren hainbat urte ondasun naturalak aprobetxatzen eta gehiegikeriaz erabiltzen ari ginela, baina hori larriagotu eta biderkatu egin da agroindustriarekin. Areagotzen da sistema endogamikoak izatetik –non espazioak aukerak asko mugatzen zituen– planeta guretzera eta aukera mugagabeak ikustera igaro ginelako. Areagotzen da, halaber, ondasunen pribatizazioa eta merkantilizazioa handitzen delako; etekin gehiago denbora gutxiagoan nahi ditugulako, eta horrek naturaren berezko denborak behartzen dituelako. Eta, orobat, teknologia berriek hautsi egin dituztelako lehen geneuzkan suntsipen-mugak. Azkenean, naturarekin dugun harremana gero eta urrunagoa da, eta gero eta gehiago oinarritzen da ekonomiaren eta merkataritzaren arloko interesetan.

- Horrek guztiak beste harreman-elementu batzuetara garamatza. Dirua da orain erdigunea, botere eta pribilegioen iturria; aukera handiago bat dago, halaber, mugikortasun sozialerako eta metaketarako; lehen, lurra edukitzeak bizi-kalitatea esan nahi zuen, orain, pobrezia. Eta urteen poderioz beharizan berriak eta diru-laguntzekiko mendetasunak sortu dira.

Badirudi mendetasuna dela ezaugarrietako bat harreman askotan; ekoizpenari begiratu gero, esaterako, sargaiekiko eta merkatuarekiko mendetasunak erabakimena murrizten ari dira. Zer landatu esaten digute, tresnak handizka saltzen dizkigute, denborak inposatzen dizkigute, horretan guztian sinesteko hezten gaituzte, gure autonomia mugatzen duten eta jakintza guztiei ospea kentzen dieten lege batzuekin inbaditzen gaituzte.

Eta horren guztiaren ondorioz, elikadurarekin dugun harremanak ere aldaketak jasan ditu: orain ez dugu hain sano jaten, globalago, lasterrago, prestatuago jaten dugu, tokiko produktu gutxiago, eta, batez ere, gero eta gehiago merkaturian kontsumitzera eramane gaitu, eta geure burua elikatzeko alternatibak gero eta gutxiago bilatzera.²

Akaparamendua eta artifizializazioa

Kapitalismoa-patriarkatua-kolonialismoa aliantza hirukoitzari dagokion sistema konplexu hori garatuz eta konplexuagotuz joan da. Ondorioak asko eta askotarikoak dira, eta hemendik aurrera lurrak eta lurraldeak metatzeari eta artifizializatzeari loturikoan zentratuko gara, aurkeztu diren bi kasuak, gure ustez, kokatuta dauden esparruan, alegia.

GRAINEk 2016an lur-akaparamenduari buruz eginiko azterlanak³ egiaztatu egiten du hektarea-kopurua gora doala oraindik ere; hortaz, fenomenoak problematikotzat hartzen jarraitzen du, eta jarraipen berezia egin

² ETXALDEKO EMAKUMEAK, Análisis de las consecuencias de la agroindustria en nuestras relaciones

³ GRAIN (2016) El acaparamiento global de tierras en el 2016, sigue creciendo y sigue siendo malo, Bartzelona, GRAINen txostena

behar zaiola deritzo. Aditzera ematen duenez, helburu nagusia aldatu egin da; duela zortzi urte aitzakia zen beren mugapean nahikoa ekoizteko ahalmena ez zuten herrialdeen elikadura-seguritasunarekiko interesa; gaur egun, agronegozioaren hedapena. Txostenak honela dio, gainera: *“Orain are ebidentzia nabarmenagoa dugu, garraio eta energiarako ikatzaren eta petrolioaren errekontzak ez ezik, bai elikagaiak ekoizteko sistema industrialak eta bai haren hedapena bultzatzen duen baliagarritasun-bilaketak ere kausatzen dutela klima-krisia. Hain zuzen ere, klima-aldaketa eta lur-akaparamendua oso estu lotuta daude elkarrekin”*. Alde positiboan, bada errotik aldatu den zerbait, duela zortzi urtekoarekin erkaturik, negozio-akordio horiek eragin duten erresistentzia- eta mobilizazio-maila, hain zuzen. Pertsonak orain informatuago daude, eta inoiz baino gehiago erreakzionatzen dute.

Argentinako Santiago del Esteroko kasuan, lurren erabileraren aldaketak bi fenomeno ditu oinarrian. Batetik, belaunaldietan zehar bertan bizi izan diren eta lurra landu duten hainbat familia kanporatu izana; eta, bestetik, probintzian oraindik geratzen diren zuhaitz-eremuak basogabetu izana, gehien bat El Chaco aldean.

Egun, eskualde horretako laborantza nagusia sojagintza da, labore, barazki eta animalien nahaste tradizionala ordeztuta. Gaur egun oraindik da nagusi –erresistentzian ari diren komunitateetan– familien elikadura gutxi-asko orekatua bermatzen duen sistema agroekologikoa. Hala eta guztiz ere, sojak 17 milioi hektarea ere hartu ditu Argentinan, eta nekazaritza eta abeltzaintzaren mugak izandako aurrerakadaren eragile nagusia da. Argentinako lur landuaren %50 soja transgenikoak okupatzen du.

Soja hazteko lurrak erosteak etekintsua izateari utzi zion, eskakizun handiegiko labore bat delako eta erabiltzen duen agrotokiko-kantitate handiak lurra oso denbora gutxian antzutzen duelako. Orain boladan dagoena da lurrak alokatu edo okupatzea, eta bertan behera eta mortu uztea ustiapen intentsiboko lauzpabost urteren buruan. Horretarako badute bide-orri bat: *“Argentinako Iparraldean asko erabiltzen da lekualdatzearen metodologia; hala, agroenpresaburuek lur-eremu handiak alanbrez hesitzen dituzte, helburu espekulatiboz itxaroteko, edo bortxaz oldartzen zaizkie komunitateei, beren eskubideak lagatzera behartzeko, eta kanporatze estrajudizialekin mehatxatzen dituzte”*⁴. Sistema horrek eragiten du nekazaritza eta abeltzaintzaren mugaren aurrerakada are bizkorrago gertatzea, eta aurrerakada horrek, hain zuzen, bidean aurkitu duen bizia suntsitu egin du, komunitateak izan zein baso natiboak izan.

Gonzalo Cambak bere tesian honako hau idatzi du probintziaren deforestazioari buruz:

“Santiago del Esteron eraldatu zen azalera 4 milioi hektareatik gorakoa izan zen. Eraldaketa handiagoa izan zen 2003tik 2008ra bitartean. Probintziaren eraldaketa-tasa 2000-2012 aldian handiagoa izan zen ekoeskualde osoan, Hego Amerikan eta are munduan izandakoa baino, beste baso-mota batzuk gainditurik.

Basoei buruzko legearen eraginkortasuna partziala izan zen; izan ere, eraldatutako azalera eta tasa gutxitu egin ziren probintzian, baina agerian geratu zen legea ez zela bete, basogabetzea baimendua ez duten kategorien gainean gauzatutako eraldaketa handia dela eta.

2000-2010 aldian, gutxi gorabehera 52.158.000 hektarea baso eraldatu ziren mundu osoan, eta haietatik %76 (39.971.000 ha inguru) Hego Amerikakoak izan ziren (FAO, 2011). Era berean, aldi horretan bertan, basoen batez besteko eraldaketa-tasa 3,4 aldiz handiagoa izan zen Hego Amerikan, munduko batez besteko tasa baino (FAO, 2011). Eskualde honetan, aldaketak gehienbat hiru baso-ekosistemaren gainean gertatu ziren: Cerrado (Brasil), Chiquitanos-eko oihana (Bolivia) eta Amerikako Gran Chaco (Argentina, Bolivia eta Paraguai) (Volante, 2014).”

⁴ MOCASERen txostena (2017), Herri Auzitegia, bizimodu jasagarriak izateko eskubidearen alde - Euskal Herria, 2018.

Horregatik, hemen aurkeztutako kasuaz gain, probintzian badira, neurri handiagoan edo txikiagoan, antzeko egoeran dauden 37 komunitate. Haietako batzuetan badaude guardia armadunak, kanporatzeko mehatxuak, eta abar, eta guztien kasuan botere judizialak ez du komunitateen aldeko akziorik batere gauzatu.

Euskal Herriarentzat, lur-akaparamendua garrantzizkoa izanik, are garrantzi handiagokoa da lurraldeen artifizializazioa; kasu horretan, urtero porlanizatutako hektareen kopurua izugarri gehitu dute azpiegitura handiek, hala nola AHTak, autobiek, eta beste garraio-sare batzuek, etxeen eraikuntza masiboarekin eta industrialde berrien nahiz kontsumo-esparru berrien ezarpenarekin batera.

Jasangarritasunaren Behatokiak eginiko “25 Años urbanizando España: La generación que multiplicó la superficie artificial de una forma insostenible 1987-2011” (URB16) txostenak oso datu kezagarriak ematen ditu EAEn buruz:

“Euskadiko azalera artifiziala 41.317 hektareakoa da egun. Horren arabera, eraikuntza eta azpiegiturekin okupatutako lurzorua %5,83 dela, azalera guztitik (708.900 hektarea). Ehuneko horrekin, EAE laugarren autonomia-erkidegoa da Espainiako Estatuan, azalera artifizial gehien daukatenen artean; Madril, Kanariak eta Valentziako Erkidegoa dira hark baino gehiago daukatena.”

Txosten horren arabera, Euskadiko azalera guztiarekiko azalera artifizialaren tasak (%5,83) alde handiz gaintzen du estatuko batez bestekoa –azken hori %2,42 izanik–, %75eko hazkunde erlatiboa izan eta gero 1987az geroztik (estatuan %55ekoa izan da hazkunde erlatibo hori).

EAEn, azalera artifiziala egunean 2,02 hektarea hazi da azken 25 urteetan; horren ondorioz, pertsonen esku-hartzea dela medio eraldatu den azalera guztiaren %48 industriak, merkataritzak eta garraioek okupatzen dute, eta %39,76 hiri-eremuak dira. Euskadiko azalera artifizial guztiaren %43k eraldaketa 1987az geroztik jasan du, alegia, aurreko historia guztian ia bezainbeste lurzoru okupatu da azken hiru hamarkadetan.

Nafarroan, 2010ean, artifizializaturiko hektareak baziren 30.000 baino gehiago; hogeita hamar urtean boskoiztu egin dira. Garraioari begiratuta, Europako errekorra dugu errepide- eta trenbide-kilometroen kopuruan: 82,9 kilometro autobia 1000 kilometro karratuko. Azpiegitura horiek lurraldearen %1 hartzen dute dagoeneko. Eta bitartean, datuak bestaldetik begiratuta, 2001. urtean jada aditzera ematen zen lur landuen azalera erdira murriztua zela 10 urtean, eta azken hamarkadan nekazaritza-azalera izandako galera %4koa zela.

Lurralde Antolamenduaren Gidalerroei (aurrerantzean, LAG) Desazkundera kolektiboak aurkezturiko alegazioetan honako hau esaten zen:

“mugikortasuna %314raino igo da. Euskal Hiriak mugikortasun-fluxuen diagramak marrazten jarraitzen du, halakoei arbitrariotasunez “jasangarriak” deituta, eta horiek babesa ematen diete, halaber, errepide, AHT, portu eta aireportuen hedapenerako plan sektorial zenbatezinei.

Sistema horrek berekin dakar eskualde, herrialde eta kontinenteen arteko fluxuen gehikuntza nabarmen bat, produktu eta zerbitzuen etengabeko truke batean. Horrek sortzen du, batetik, fluxuek zirkulatzeko azpiegitura konplexu batzuen beharra, eta, bestetik, biltegiatzeko, stockak kudeatzeko, karga zatikatzeko, trukatzeko, eta abarretarako leku espezializatuak egon beharra. EAEn, garraio-azpiegiturak okupatzen duten lurralde-ehuneko Europa batez bestekoa halako bi da.

Hori etorkizunari begira aglomerazio- eta eskala-ekonomia baten aldeko apustua egitea

da, plataforma logistikek garrantzi handia bereganaturik hala, bai eta garraio-azpiegituren eraikuntzak ere (esaterako, abiadura handiko trenak edo Bilboko superportua).”

Alegazio horietan lurralde-antolamenduaren beste ondorio batzuk aipatzen dira, abiapuntutzat balio digutenak azterlan honek planteatzen dituen dimentsioen azterketarako.

Ondorioak eta haien harremanak

- Ondorio biopsikosozialak

Exodoa hirietara eta beste herrialde batzuetara. Lehen ere aipatu dugu sistema hori (hedabideak, hezkuntza-sistema...) hirietarako exodo bat sortzen ari dela. Batzuetan, sistema guztiak leku horiek garapen eta ongizaterako lekutzat izendatzen dituelako; eta beste batzuetan, landa-eremua bertan behera uzten delako, zerbitzurik gabe, eta bizitza duin bat izateko aukerak desagertu egiten direlako.

Sistemak prozesu horiek bizkorragotu nahi dituenean, bide zuzenagoak erabiltzen ditu, presio ekonomikotik hasi, eta zapalkuntzaraino. Horren ondorioa da hainbat familiak jatorriko lekua uzten dutela hiri handietan bizitzen jartzeko (Argentinan), edo lurra lantzeari uzten diotela eta lanpostuak lortzen dituztela industrian edo zerbitzuetan (EH). Horrek badu eragina bizitza sozial eta komunitarioan, eta eragiten du bakartzea, autoestimua apaltzea –hutsetik hasi behar izateagatik–, jakintzak galtzea, harremanak galtzea... Belaunaldi berriak landa-eremuari bizkarra emanik hezten dira, eta guztiz bestelakoak diren balio batzuekin. Elikagaien ekoizpenak ematen duen duintasuna galtzen da, harreman sozialak gutxitzen dira, belaunaldi arteko transmisioa... Ondorioak bereziki kezagarriak dira landa-eremuan geratzea erabakitzen duten emakumeentzat, bizitza soziala gutxienera murrizten baitute (eta alde egiten duten eta familiaren barruko rola galtzen dutenentzat), jada ezer ez dakitela eta ezer ulertzen ez dutela sentitzen duten adinekoentzat, eta inguruari buruzko ezagutza guztiak ukatzen zaizkien haurrentzat.

Euskal Herrian landa-eremu horri berriz ematen zaio balioa bizi-kalitate bikaineko ingurunetzat, eta, hirian lan egiten dutela, landa-ingurunean etxebizitza bat (lehen edo bigarren etxebizitza) erosi ahal duten pertsonak okupatzen dute. Landa-eremuak ez dira gehiago elikagaiak ekoizteko lurralde komunitarioak, eta urbanizazio bihurtzen dira, lurraren prezioaren gainean presio handia sortuta. Lur horren erabilera aldatzen da, eta merkantilizatu egiten da, kultura desagertu eta globalizatu egiten da, eta elikagaiak ekoizteari uzten diote.

Osasun fisikoa. Argentinako kasuari dagokionez, esan behar da soja transgenikoak glifosatoa jasaten duela; hortaz, fumigatu egin daiteke, eta gainerako belarrak desagertuko dira, baina soja osorik geratuta. Soja-mota hori erabiltzeko arrazoi bakarra da haren gainean glifosato-ihintzadura erabiltzea; bestela, ez du inongo zentzurik.

Glifosatoak pertsonen zein planetaren osasunean dituen eraginei buruz MOCASEk eginiko azterlanak⁵ oso datu interesgarriak ematen ditu horrek pertsonen osasunari eragiten dionaren inguruan:

“Soja ekoizteko egungo nekazaritza-ereduan, agrokimikoak zenbaitetan ongarriztat erabiltzen dira, baina gehienbat, izurrien eta belar txarren kontrolerako. Nagusiki erabiltzen den soja transgenikoa (RR soja eta haren aldaerak) glifosato herbizida jasan dezan eraldatu da genetikoki. Aminoazido aromatikoak (fenilalanina, tirosina eta triptofanoa) bidezidor metabolikoan funtsezkoa den entzima bat inhibitzen du glifosatoak landare baskularretan eta beste espezie autotrofo batzuetan. Duela sei urte, Osasunaren Mundu Erakundeak (OME) glifosatoaren sailkapen toxikologikoa aldatu zuen, 4. klasetik (banda berdea) 3. klasera (banda urdina), hain

⁵

MOCASE-Vía Campesina. Memoria de los Orígenes de la Central Campesina de Quimilí. Argentina 2017.

zuzen. Gero, Nekazaritzako Elikagaien Segurtasunerako Zerbitzu Nazionalak (SENASA), hori berretsi zuen, 302/2012 Ebazpenaren bidez. Aldi berean, OMEren mendeko Minbiziari buruzko Ikerketarako Nazioarteko Agentziak (IARC) glifosatoa kantzerigeno probablea deklaratu zuen.”

Osasun erreproduktiboaren aldetik, glifosatoz fumigatutako eremuetan, berezko abortuen eta malformazioen indizea handia izaten ari da. Ugalkortasuna ere behera egiten ari da; pentsa dezagun airea, ura, lurra eta elikagaiak halaberrez gure organismoan eragina duen biozida batez ihintzaturik daudela. Glifosatoa horren kausa dela oso zaila da frogatzen, toki horiek beste biozida batzuen fumigazioak ere jasaten dituztelako; eta agintariak erakusten duten interes eskasa dela eta. Hala ere, kondena batzuk ezartzen hasi dira fumigazioek (zenbait agrotoxikorenak) osasunean eraginiko ondorioengatik, bai eta agrotoxikoak erabiltzeko debeku batzuk ere, Buenos Aires eta Córdoba probintzietan. Ildo horretan Itzaingó-n lortutako epaia nabarmendu behar da⁶.

Euskal Herriko AHTari dagokionez, herrietan galdutako bizi-kalitatea asaldagarria da. Batetik, horrek dakarren ikusizko kutsadura; espazio laburretan distantziak eta denborak luzatzea (hiriak hurbiltzen dira, baina etxeak beren soroetatik edo baserriak kaletik urruntzen dira); inguru batzuen bakartzea; hots-kutsadura... eta lotutako osasun-arazoak, AHTak paraleloan goi-tentsioko linea bat darama eta. Arazo zehatzago batzuez arituz, “TAV. Las razones del no” deritzon liburuko artikuluko batean, Helen Groome-k pertsonen zein animalien osasunarentzako ondorioak aipatzen ditu, esaterako:

“Obrek sortutako kutsadura (hauts-metaketa batik bat, ondorio negatiboekin fotosintesi-prozesurako, eta arnasbideetan ondorioak izateko aukerarekin), hots-kutsaduraz gain; pertsona eta animalien estresa areagotzea.

Egitura elektrikoak sortutako kutsadura: kutsadura kimikoa, magnetikoa eta elektromagnetikoa. Halakoek osasunean eragiten dituzten ondorioak ikertzen ari dira.”

Baina Gromme-k hau dio:

“Honako hauetara bihur daitezke: ozono troposferikoaren eta nitrogeno oxidoen gehikuntzak (berotegi-efektua eta euri azidoa indartzen dituzte, eta eraginak izaten dituzte gure osasunaren gainean); eremu magnetikoen sorrera (animaliei orientazio-galerak eragiten dizkiete); behe-maiztasuneko erradiazio elektromagnetikoak (hormonen eta proteinen ekoizpenean nahasmenduak eragiten dituzte); minbizi eta leuzemien gaineko eragina.”

Lan-bizitza. Euskal Herrian dena justifikatzen da langabezia-tasa jaisten bada, zerbait lan-kontratuak ekartzekoa bada; baina hori epe laburrerako ikuspuntu batetik egiten da, etorkizunerako ondorioak kontuan hartu gabe. Inork ez du zenbatu zenbat baserriar geratu diren lan ordaindurik gabe edo baserrietako zenbat enplegu prekarizatu diren AHTaren obrak iristean. Landa-eremuko lana ez da behar bezain duintzat jotzen, eta, hortaz, tokikoa eta elikagai-ekoizlea den ekonomia bat mantenduz gero sor litezkeen lanpostuak ez dira kontuan hartzen. Emakume baserriarren kasuan, askotan ez daude gizarte-segurantzaren inskribaturik, soldata ez delako nahikoa langile autonomoen kuotak ordaintzeko; hortaz, haien lana ere ez da kontabilizatzen, eta galtzen den lan ordaindu hori ez da estatistiketetan jasotzen.

Familien eta komunitateen autonomia-galera parekoa da bi kasuetan, behartuta besteren konturako lanak bilatzera, sasoikako langile ibiltzera, industriaguneetara migratzera, edo ordura arte erdietsitako duintasuna galtzera

Elikadura-burujabetza. Elikagai-ekoizle batek ekoizteari uzten dion bakoitzean, hauexek galtzen ditugu:

⁶ - <https://www.pagina12.com.ar/diario/elpais/1-118075-2009-01-12.html> (2017ko iraila).

elikagai kalitadedunak; zirkuitu laburrak; bioaniztasuna; osasuna... elikadura-burujabetza galtzen dugu. Horrek gizarte guztiari eragiten dio, ez bakarrik desjabeturiko familiari.

- Ondorio ekonomikoak

Espainiako Estatuan, nekazaritzako ustiategien kopurua %23,2 gutxitu zen 1999-2009 artean. Hamar urtean bakarrik, 1.289.451tik 989.796ra igaro da, hots, egunean 82 ustiategi galdu dira. Hamar urte horietan, erabilitako nekazaritza azaleraren (ENA) galera egunean 650 ha izan da, hau da, 2,4 milioi hektareako gutxikuntza gertatu da (26,15 milioi hektareatik 23,75era). Datu horren agerpenak prozesuaren larritasuna erakuste digu. Euskadin, 10 urteko aldi batean, nekazaritza-azaleraren %25 galdu zen.⁷

Euskal Herrian baserritarrak ez dira %3ra iristen, baina asko aldatzen da probintzia batetik bestera; hala, Nafarroa Beherean eta Zuberoan, biztanleria aktiboaren %20 lehen sektorean enplegatutik dago, eta Bizkaian eta Gipuzkoan, aldiz, %1 baino gutxiago. Egun, EAEn 25.000 nekazaritza-proiektu daukagu, 1999. urtean 39.956 ziren, eta baserritarrak galtzen jarraitzen dugu.

Santiago, hango kideek kontatzen digute nola galdu zituzten labore batzuk:

“hasteko, guk... txikitan, familiak kotoia egiten zuen. Banekien batata egiten; aitonak tipula egiten bazekien, orain bazterrotan ez du inork tipularik egiten; baratxuria... haiek kordak egiten zekitelako, eta Añatuyara eramaten zituzten, ahaide asko zituztelako. Asko egiten zen, eta oso ongi zihoan baratxuri-parte.” “Baita gu ere... ni kotoi-ekoizlea nintzen, beti ereiten nuen, eta kotoiak... zuk egiten baduzu, beti zerbait ematen badizu ere, garai batzuetan baliteke apur bat gehiago ematea, garai batzuetan, familiaren arlokoa denez... lan baten sarreraren parekoa zen. Norberak egiten zuen, bere familiarekin, eta ez dakit nik... eta ez zen oso kutsakorra, erein egiten zen. Soja sartuz geroztik, laurogeita hamar eta gehiagoan... 95-96an, gauzak aldatu hasiak dira, fumigatzen dizutelako eta ekoizpen guztia hiltzen dizutelako; ezin duzu ezer ere erein, dena kutsatzen dizute.”⁸

Tokiko gastronomien galera. Ondorioak biztanleria guztiarengana iristen dira tokiko gastronomiaren galerarekin; dietak estandarizatuz doaz, eta lehen egunerokoak ziren hainbat produktu desagertu egiten dira. Horrek, komunitateetan ez ezik, biztanle guztiengan ere izaten du eragina oro har; izan ere, osasunak okerrera egiten du eta tradizionala eta eskuragarria zena, zenbaitetan, gutxi batzuentzako luxuzko produktu bihurtzen da. Jatetxeen sektoreak ere kaltea jasaten du; beharbada, ez jatetxe handiek, baina bai bezeria erakartzeko produktuen kalitatean oinarritzen diren negozio txikiek.

Horrekin batera, iraupeneko ekonomiak desagertzen dira, eta, hain zuzen ere, halakoek kapitalismoaz kanpoko logika ekonomiko batzuk erakusten zizkiguten (edo dizkigute), metaketa helburu nagusizat ez duten logika batzuk. Halakoak ez dira gehiago existitzen, familiak lan-merkatuan sartzera beharturik aurkitzen direlako.

- Ondorio politikoak

Gizarte-mugimenduen errepresioa. ETC taldeak “El año que no fue normal” izenburuko bere artikuluan 2016ko aktualitatearen berrikuspena egiten du, eta badauka atal bat nazioartean gizarte-mugimenduen aurkako errepresioak izan duen gorakadaz. Aditzera ematen du areagotu egin direla presioa eta kriminalizazioa mugimendu horien aurka eta, oro har, gizarte zibilaren aurka. Gehien erasotako sektoreak herri indigenak, beren eskubideen alde borrokatzen diren nekazariak eta aktibista ambientalistak izan ziren.

“Global Witness” txostenak ohartarazten du gehitu egin direla lurren eta ingurumenaren defendatzaileen erailketak, 2015. urtean 186 erailketa gertaturik 16 herrialdetan, historiako erregistrorik handiena. Santiago del Esteron ongitxo dakite errepresioa zer den, azken urteetan bi lagun erail dituzte sojaren

⁷ HANDS OFF THE LAND eta MUNDUBAT, Informe Acaparamiento de tierras en Europa, 2015

⁸ Sojaren etorrerari buruz MOCASEk bildutako lekukotasunen pasarteak.

hedapenaren aurka protesta egin eta nekazarien eskubideak defendatzeagatik. Gainera, zenbait epaiketa jasaten ari dira, eta, haien txostenean irakur daitekeenez, agintari judizialak agintari errepresibo eta ekonomikoekin elkar harturik dabilta, haien eskakizunei ez erantzuteko.

AHTaren aurkako borrokak ere zenbateko nabarmen batzuk utzi ditu errepresioaren arloan, eta, batez ere, zentzugabekeria judizialen historiara sartuko diren hainbat anekdota. Esaterako, "tartalarien" kasua⁹ Auzitegi Nazionalera eraman, eta haien kontrako kartzela-zigorrek eskatu baitzituzten; edo Itsasondoko tunelaren obretan egin zen ekintzaren ondoriozko epaiketa. 2008ko abuztuaren 3an egin zen ekintza horrekin AHTaren obren ondoriozko suntsipena salatu nahi zen. Donostiako kaleetan, sei lagunek hormigoiz betetako bidoi batzuei kateatu zuten beren burua, eta hiriko trafikoa ordu batzuek geldiarazi zuten. Gure ibarrak itotzen dituzten azpiegitura handien hormigoia bera erabili zuten. 2012. urtean, bidoiei kateatutako sei lagun horiei sei hilabeteko kartzela-zigorrek ezarri zizkieten (ez zuten bete beharko), eta ekintza babestu zuten beste 5 pertsona falta batengatik kondenatu zituzten.

AHTaren aurkako taldeek hainbat isunari aurre egin behar izan diete, obrak labore-lurren gainetik igarotzea edo baserriak txikitzea eragozten saiatzeko ekintzak egiteagatik. Urbinan edo Zornotzan, erresistentzia-kanpaldiak egin ziren, eta obrak denbora batean geldiaraztea lortu zuten. Herria zigortzeagatik, agian, Ertzaintzak eraso gupidagabea egin zuen obretara zihoan martxa baketsu baten aurka Urbinan; orduan, hainbat pertsona zauriturik atera ziren, 8 atxilotu, eta 6 kondenatu zituzten, 3 urte eta 4 hilabeteko zigor bat batuz gutxira.

Bi tokietan, desjabetzeak eta errepresioak protesta eta mobilizazio ugari ere sortu dituzte, eta, hartara, horrelako proiektuen ondorio positibo bat da gizarte-mugimendu berriak sortzen edo sendotzen direla. Halakoek, hain zuzen, proiektuak atzeratzea eta iritzi publikoaren aurrean zalantzan jartzea lortzen dute. Alabaina, utzarazpen-estrategiek eta lurzorua erabilera aldatzeko inposaketak demokraziarik eta gardentasunik eza dute bereizgarri nagusien artean. AHTaren kasuan, 22 udalerririk herri-galdeketa egin zituzten, eta haietan agerian geratu zen trenaren gaitzespena; eta, hala eta guztiz ere, herriaren borondatea isilarazi eta zapaldu egin zen.

Politika publikoak. Desjabetze horiekin batera badatoz beste plan zabalago batzuk, nekazaritzako inguruak mortu bihurtzeko, komunitateek autonomia galtzeko, eta sistema politiko eta ekonomikoarekiko mendetasun berriak sortzeko. Horregatik, gizarte-zerbitzuak desagertuz doaz —edo ez dira inoiz sortzen— landa-eremuetan. Euskal Herriko baserriei dagokienez, familia batek edo bik lekua utzi behar izateak landa-eskola edo osasun-zentroa desagertzea eragin dezake.

- Ondorio antropologikoa/kulturala

Euskal Herrian baserri bat galtzen den bakoitzean, lurra lantzeko era bat ere galtzen da, tokiko tresna eta teknologiei buruzko informazioa, zenbaitetan berreskuratzen zailak diren zenbait euskal hitz, berriz aurkitu ezingo ditugun hazi-barrietate batzuk, eta hainbat ezagutza, historiari, jolasei, musika eta musika-tresnei, janari-errezetei, garbiketa-trikimailuei, auzo arteko harremanei... buruzkoak. Ez da nahikoa dokumentatzea eta sistematizatzea, kulturaren zati bat eguneroko bizitzatik desagertzen denean, hil egiten da; eta museoek ez dute kultura biziberritzen, iragana kontatzen digute.

Euskal Herriaren etorkizunerantz begiratzen badugu, baserriak behar ditugu, jarrai dezaten, ez bakarrik kultura atxikitzen, baizik eta kultura eraikitzen eta eraldatzen; iragana kontatu ahal izan diezaguten orainarekin zein etorkizunarekin duen harremanaren arabera; etorkizuneko belaunaldien hezkuntzak bere aingura edo erroak gal ez ditzaten. Gipuzkoako edo Bizkaiko baserriak, Arabako edo Nafarroako landak,

⁹ Abiadura handiko trenaren (AHT) aurkako aktibista batzuek tarta bat jaurti zioten Yolanda Barcina Nafarroako lehendakariari, Tolosa Okzitaniar, 2011. urtean, protestako ekintza gisa.

Iparraldeko etxaldeak... zeinek bere historiarekin eta munduaren aurrean agertzeko erarekin.

Leticia Urretabizkaia honela dio, eredu agroindustrialaz ari dela:

“horrek berekin landa-ingurunea balioz gabetzea dakar, bai eta, ondorioz, baserriko bizimodutik datozen ezagutzak eta balioak ere gabetzea balio horretaz, eta landa-ingurunean pixkanaka gizarte-zerbitzuak desagertzea. Ondorioak nabariak dira han bizi direnek bizi-baliabide duin batzuk izateko eskubidea gauza dezaten, bereziki mendekotasuna duten pertsonen zaintza bere gain hartzen duten emakumeentzat eta aniztasun funtzionala duten pertsonentzat.”¹⁰

Azpiegitura handi horiek badute, orobat, nolabaiteko eragina hizkuntzaren gainean. Euskal Herriari dagokionez, euskara berreskuratzeko eta berriz balioz janzteko egiten ari den lan guztiaren kaltetan datoz. “Informe de impactos del TAV en Euskal Herria” txostenean, (AHT gelditu! Elkarlana, 2007ko martxoa) honako hau ematen da aditzera:

“Euskal kulturarik ere ohartarazi da azpiegitura handien hedapen neurrigabeak (AHTa, bide-sare handiak, superportuak...) ekarriko lituzkeen ondorio soziolinguistikoaz. Abisatzen dute eredu horrek nabarmen areagotuko duela biztanleria metropolietan kontzentratzea, eta etorkizunean larriagotu egingo duela euskal hiztunek jasan izan duten destokitze demografiko eta kulturala. Gainera, euskararen erabilera handia gordetzen duten biztanleguneak irentsita geratuko dira metropoliak handitzean, eta horrek erabat desegitura ditzake euskararen erabilerari eusten dioten lotura sozial eta erlazionalak.”

Horregatik, ez da garrantzizkoa galtzen den baserri- edo hektarea-kopurua, baizik eta balioztatzen zailagoak diren beste gauza batzuk, hala nola errezeta-kopurua, elikadura kalitadeduna eskuratzeko aukera duten pertsonen kopurua, harremanena, dantzena, atzean utzitako barreena. Jakintzen galera hori, bariatateen, praktika kulturalen, lan-moduen, harreman-moduen galera hori kontuan hartu beharko litzateke desjabetze bakoitzaren eraginak balioztatzean. Beharbada, horrela ulertuko genuke elikagaien eta kulturen ekoizpena ere “interes orokorrekoa” dela.

Eta hemen etxeak edo hektareak galtzen ditugularik, Argentinan komunitate osoak galtzen dira. Zer dakar horrek? Zenbat *chacarera* geratu dira konposatu gabe? Zenbat mate edan gabe? Desjabetze horiek erritmoak eta denborak ere kentzen dizkigutelako eta merkatuak behar duenera moldatzera behartzen gaituztelako. Santiagoko naturak lau orduko siestak eskatzen ditu, beroa eramanezina delako, baina sojaren industriak gehiago lan egiteko eskatzen du. MNCik auzitegiarentzat eginiko txostenak jatorrizko herrien kasua aipatzen du:

“beren lurraldeetatik lekualdatzeak edo beren natura-baliabideak erabiltzeko aukera eragozteak komunitatearen heriotza-zigorra dakar berez.”

- Ardatzen arteko interkonexioa.

Elikadura-burujabetza eta auzitegi honetara aurkezten diren akaparamenduko eta lurralde-artifizializazioko kasuak estu loturik daude auzitegiak epaituko dituen beste ardatzekin. Soja transgenikoaren ekoizpenak eta abiadura handiko trenaren eraikuntzak, elikadura-burujabetzaren arloan ez ezik, beste lan-ardatz batzuetan ere badituzte ondorioak.

Sojagintza **energetikoki** zentzugabekeria da, pausoz pauso aztertzen badugu. Soja egin ahal izateko, hainbat nekazari-komunitate era sistematikoan desmuntatzen eta lekualdatzen ari dira (bi ondasun natural, energetikoki oso garrantzitsuak, desagerraraziz horrela); eta gero erregai fosilak kantitate neurrigabearen erabiltzen dituzte ekoizpenean: agrotokikoak nahierara erabiltzean; makineria astuna erabiltzean; eta gero, berriz ere, banaketan (Europar gehienbat, 10.000 km egin eta gero) eta eraldaketan (energetikoki ez-

¹⁰ URRETABIZKAIA GIL, Leticia. DE GONZALO ARANOVA, Isabel (2012). Las mujeres baserritarras: análisis y perspectivas de futuro desde la Soberanía Alimentaria. Baserrypress SL.

eraginkorra den haragi-ekoizpen baterako). Baina, gainera, kalkula genezake zenbat oparitzen duen Argentinak ondasun komunetan (lurra, ura...) soja-esportazioa dela eta. Gastu horiek ez dira kontabilizatzen merkatuko prezioetan.

Eta, bitartean, Euskal Herrian tren bat eraikitzen ari da goi-tentsioko linea paralelo bat daukana, tokiko ondasun komunak eta nekazaritza-sarea suntsitzen ari dira, dagoeneko badauden zerbitzu batzuk bikoizten duen garraio baterako, defizitarioa den garraio baterako, hura erabiltzen duten pertsona-kopuruagatik, bideragarritasun energetikorik ez izateaz gain. Neurririk ez duen eta mugapenik ikusten ez duen munstro bat elikatzen jarraitzen dugu, amildegirantz gero eta abiadura handiagoan eramango gaituena.

Baina kasu hauek badute lotura estua **zaintza-lanaren** gaiarekin ere. Sistema agroindustrialak beste hiri eta herrialde batzuetarako migrazioen eragileetako bat da. Migrazio horiek zaintza-lana maila globalean eraldatu dute, eta "zaintza-kate globalak" deritzenak sortu dituzte. Emakumeek lan egitera alde egiten dutenean, amek eta ahizpek hartzen dituzte beren gain dena delako emakume horrek gehiago ezin egin ditzakeen lanak: haur, zahar, gaixoak zaintzea; elikadura; higiena, soroko lanak... eta, ondorioz, zaintzaren kargak areagotu eta kontzentratu egiten dira jatorriko lekuetan.

Helmugako lekuetan, emakume horiek askotan ahalmen ekonomiko handiagoa duten beste emakume batzuen zaintza-lanak egiten dituzte, prekaritate-baldintzetan eta (hemen) ia ezer bermatzen ez duen lan-hitzarmen batekin; eta hura bete ere ez da egiten. Barneko etxeko langile diharduten emakumeak, XXI. mendeko esklabo berriak.

Neurri txikiago batean, hori ere gertatzen zaie hirietara migratzen duten emakume baserritarrei, funtzio soziala galtzen dutela, egoera berrietan eta, batzuetan, oso bakarrik aurkitzen direla. Bakardadea eta bakartzea askotan errepikatzen den ezaugarri bat da emakume baserritarren artean. AHTak jarriko dituen hesiek are gehiago bazterreratu baino ez dituzte egiten.

Sistema hau emakumeek gehienbat egiten duten doako zaintza-lanean oinarritzen da, baina naturak egiten duen doako lanean ere bai. Natura jarduteko lurralde gisa, zaindu eta bizirik mantendu behar dugun lurralde gisa ikusten duten sistema batzuetatik merkatu-harreman batera igarotzen gara, non natura tresna bat baizik ez den, edo produktu bat, hura hondatu eta beste bat bila dezakegarik.

Tokiko ekonomien alde lan egiten badugu, sistema agroekologikoetan oinarrituta eta ekoizpenetan zein gure elikaduran oreka lortuta, orduan ez dugu abiadura handiko trenik behar, ez dugulako oso urrutira joan behar, hurbil daukaguna banatu baizik. Apustu egiten bada tokiko merkatuen alde, tokiko zerbitzu komunitarioen alde, auzo eta herriak biziberritzearen alde... orduan ez da AHTrik behar. Tren hori landa-eremu antzu eta huts baterako pentsaturik dago, hiri batetik beste hiri baterako trenbideari eusten dion landa baterako.

Eta tokiko sistema horretan Argentinak soja ekoiztea ere ez dugu behar, nahikoa proteina dago bazterrotan haragi-ekoizpen orekatu baterako. Eta, jakina, Argentinak ekonomiaren berlokalizazioaren alde apustu egiten badu, ez du zertan jarraitu bere komunitate eta kulturak suntsitzen, produktuak eta ondasun naturalak esportatzeko.

2. ESKUBIDE-URRAKETAK [10 – 12 orrialde]

Aurkezturiko kasuek agerian uzten dute hainbat lege eta hitzarmen hautsi izana, nazioartekoak, estatukoak zein tokikoak. Santiago del Esteroko (Argentina) Iacu Cachi komunitatearen lurren usurpazioaren eta Atxondoko eta Ezkio-Itsasoko (Euskal Herria) nahitaezko desjabetzeen kasuan, hausten ari diren zenbait lege aipatzen ditugu, eta gero azalpen xeheago bat ematen dugu kasu bati zein besteari lotutako eskubide-urraketei buruz. Legeak labur-labur azaltzen ditugu, fiskalaren txostenean alderdi horretan gehiago sakonduko delakoan.

Argentinako legeak:

26.160 Legea, komunitate indigenek tradizioz okupaturiko lurren edukitzaren eta jabetzaren arloan larrialdia ezartzekoa, 2006ko azaroaren 1ean berretsi zen. Gizarte Garapenerako Ministerioak eta Indigenen Gaietarako Institutu Nazionalak –Komunitate Indigenen Lurraldeen Azterketarako Programa Nazionalaren barruan– Lurren Edukitzaren eta Jabetzaren arloan Larrialdia ezartzeko Legea argitalpen batean aurkeztu zuten, kontakizun historiko bat eginik, eta honako hau onartzen dute:

“Jatorrizko herrien eskakizun sentituenetako bat da tradizioz okupatzen dituzten lurren edukitza eta jabetza komunitarioa konstituzioaren bidez aitortzea.”

Hona hemen legearen funtsezko puntu batzuk:

1. artikulua.- Deklara dadila larrialdia herrialdeko jatorrizko komunitate indigenek tradizioz okupaturiko lurren edukitzaren eta jabetzaren arloan, nortasun juridikoa Komunitate Indigenen Erregistro Nazionalan edo probintziako erakunde eskudunean inskribaturik daukatenei edo lehendik zeudenei dagokienez.
2. artikulua.- Eten daitezela deklaraturako larrialdiaren epean epaien, egintza prozesalen edo egintza administratiboen betearazpena, haien xedea 1. artikuluan aipatutako lurak utzaraztea denean.

Hala eta guztiz ere, lege hori 2006. urtean aldarrikatu bazen ere, komunitate indigenek azken urteetan hamaika mehatxu, gehiegikeria eta kanporaketa jasan dituzte behin eta berriz beren lurraldeetan bertan.

Lege hori, gainera, Konstituzioko 75. artikuluaen barruan sartzen da:

“... eta tradizioz okupatzen dituzten lurren edukitza eta jabetza; eta giza garapenerako egokiak eta nahikoak diren beste batzuk eman daitezten arautzea; ezingo da haietako bat ere besterendu, eskualdatu edo zergaz edo bahituraz kargatu. Baliabide naturalen nahiz doazkien gainerako interesen kudeaketan parte har dezaten ziurtatzea.”

Eta 1994ko Konstituzio Erreforman, Cristina Kirchner-ek honako hau zioen:

“Komunitateen lurraldeek betetzen duten rola, mundu-ikuskera aborigenaren barruan (iraganeko eta oraingo herri askorentzat bezala, lur bakarra dagoela uste dutela), ez da bakarrik bizirik irauteko behar diren ondasunak eskuratzeari edo ekoizteari lotutakoa –Mendebaldeko kulturarentzat hala dela–, baizik eta haien kulturaren osotasunaren zati izatea, identifikazio-elementu gisa, arbasoen atsedenekua, gurtzak eta praktika erlijiosoek kontsakturiko hainbat lekuren euskarri, bizi-emailea.”

Alabaina, oraindik ere lur/lurralde indigenen erregularizazio-falta dago, eta hori bereziki larria da komunitate indigenentzat, lurrarekiko harremana funtsezkoa baita haien iraupen eta garapenerako.

Erregularizazio-falta horrek bide ematen du lege hori gutxiesteko eta ondorio praktikorik ez izateko.

6.942 Legea, Santiago del Estero Probintziako Baso Natiboen Lurralde Antolamenduari buruzkoa.

Gonzalo Hernán-ek, Ingurumen Zientzietan lizentziadun-titulua eskuratzeko egin zuen gradu-tesian, lege horren ondorioen azterketa egin zuen (legea oso konplexu eta teknikoa da auzitegi honetan garatzeko), eta honela zioen:

“Naturaguneak giza aprobetxamendurako eraldatzea aldaketa globalaren dimentsio nagusietako bat da. Nekazaritza eta abeltzaintzaren hedapenak deforestazioa bultzatu zuen Chaco erdiaridoaren ekoeskualdean, 2000z geroztik, mundu guztiko balio handienetara iritsi den tasa bateraino. Santiago del Estero prozesu horrek gehien kaltetutako probintzien artean egon zen. 2007. urtean, baso natiboak babesteko lege nazionala berretsi zen. Basoei buruzko Legea berretsiz geroztik, probintziako azalera eraldatua eta eraldaketa-tasak murriztu egin ziren; hala ere, agerian geratzen da araua ez zela bete neurri handi batean, basogabetzea baimendua ez duten zenbait kategoriaren gainean eraldaketa handiak gauzatu zirela ikusten baita.”

MNCIk bere auzi-eskea oinarritzen du, orobat, Argentinako Nazioaren Konstituzioko 41. eta 43. artikuluetan; hain zuzen, honela diote:

- **41. artikulua.**- Biztanle guztiek badute ingurune osasuntsu, orekatu bat izateko, giza garapenerako egokia, bai eta ekoizpen-jarduerek oraingo beharrianak etorkizuneko belaunaldienak arriskuan jarri gabe asebetetzeko ere, eta badute hura zaintzeko betebeharra...
- **43. artikulua.**- Pertsona orok babes-akzio ireki eta azkar bat jar dezake, baldin bide judizial egokiagorik ez badago, agintari publikoen edo partikularren egite edo omisio ooren aurka, azken horrek Konstituzio honetan, tratatu batean, lege batean... onarturiko eskubide edo berme batzuk arbitrariotasun edo legezkontrakotasun nabariz urratzen, murrizten, aldatzen edo mehatxatzen dituzenean, unean bertan edo berehalako une batean.

Eta MNCIk bere auzi-eskea oinarritzen du, era berean, Santiagoko Probintziaren Konstituzioko 35. eta 59. artikuluetan; hain zuzen, honela diote:

- 35. artikulua: Bizi-kalitatea. Biztanle orok badu ingurune osasuntsu bat izateko eskubidea, eta ekoizpen-jarduerek oraingo beharrianak etorkizuneko belaunaldienak arriskuan jarri gabe asebetetzeko eskubidea ere. Eskubide horren barruan sartzen dira osasuna kaltetzen duen faktorerik gabeko ingurune fisiko eta sozial batean bizitzea, baliabide naturalen, kulturalen eta aniztasun biologikoaren kontserbazioa, eta floraren eta faunaren babesa. Debeku da probintziako lurraldean toxikoak diren edo izan daitezkeen hondakinak sartzea, instalatzea edo kokatzea.
- 59. artikulua: Babes judiziala. Pertsona orok babes-akzio ireki eta azkar bat jar dezake, baldin bide judizial egokiagorik ez badago, agintari publikoen edo partikularren egite edo omisio ooren aurka, azken horrek Konstituzio honetan, tratatu batean, lege batean... onarturiko eskubide edo berme batzuk arbitrariotasun edo legezkontrakotasun nabariz urratzen, murrizten, aldatzen edo mehatxatzen dituzenean, unean bertan edo berehalako une batean.

Hego Euskal Herria ukitzen duten Espainiako legeak, eta EAEko legeak

Espainiako Konstituzioak¹¹ hainbat oinarritzko eskubide jasotzen ditu, eta horietako batzuk urratzen ari dira. Horietako batzuk aipatuko ditugu:

- Bizitzeko eskubidea. Espainiarrek badute bizitzeko eta inolako indarkeriarik ez jasateko eskubidea.

¹¹ *La Constitución Española en lectura fácil (2015)*. Osasun, Gizarte Zerbitzu eta Berdintasun Ministerioa

- Bizilekua aukeratzeko askatasuna.
- Ideiak eta iritziak adierazteko askatasuna. Espainiarrak badute eskubidea beren ideiak eta iritziak askatasunez adierazteko.
- Jabetza eta jarauntsia. Pertsonak badute eskubidea gauzak jabetzan edukitzeko eta jarauntsiz jasotzeko. Inork ezin dizu zure gauzak kendu, esaterako, zure etxea.
- Lan egiteko eskubidea. Espainiarrek lan egiteko eskubidea eta betebeharra dituzte. Espainiarrek nahi duten lanbidea hauta dezakete. Badute eskubidea, halaber, bizimodua lanaren bidez ateratzeko.
- Naturaren babesa. Pertsonak badute naturaz gozatzeko eskubidea. Natura zaintzeko betebeharra ere badute. Erakundeek ingurumena babestuko dute eta natura kaltetzen duten pertsonak zigortuko dituzte.
- Historia- eta arte-ondarea. Erakundeek arte- eta historia-ondarea zaindu behar dute,

Batzuetan, legeak berak daude diseinaturik gehiegikeriak egin ahal izateko edo familiak bizi diren, ekoizten duten edo hazten diren lekuez gabetzeko. Horietako bat da Nahitaezko Desjabetzeari buruzko Legea (Espainiako Estatuaren legea), azkenekoz 2015eko urriaren 31n aldatua; honela dio:

“Nahitaezko desjabetzean, interes publikoaren eta pribatuaren arteko aurkakotasuna erabakita, interes pribatuaren lehentasun logikoa aintzat hartuz... eragindako partikularrari printzipioz aitortzen zaion bidezko kalte-ordaina ematen da... Legea saiatzen da desjabetzearen aurka, zeharka bada ere, jar litezkeen oztopo prozesalak kentzen;...”

Toki-mailan ere gertatzen zaigu hori; horregatik, erreferentziatzen hartu ditugu zenbait kolektibok Lurralde Antolamenduaren Gidalerroei (LAG) eginiko alegazioak. Hain zuzen, gidalerro horiek 2017. urtean aztertu dira Eusko Legebiltzarrean.

Iñaki Antiguedad-ek (UPV/EHU), LAGen azterketa egitean, gidalerro horien filosofia bera kritikatzeko du, eta honela dio:

“Lurralde-antolamendua (LA) “interes orokorreko” jarduerak “finkatzera” eta “lurralde-eremu aproposetara” jarduerak ekonomikoa erakartzeko baldintza egokiak sortzera” bideratzeak gutxietsi egiten du, idatzizko bertsioan bederen, lurraldearen beraren funtzioa, ingurune fisiko dinamikoa den aldetik; hain zuzen ere, halakoa izanik, bere espazio batzuetan eta besteetan “finka” daitezkeen jarduerak baldintzatu behar ditu. Are gehiago, Lurzoruari eta Hirigintzaren buruzko 2/2006 Legean (Oinarrizko dokumentuko 1.1.5 atala) jasorik dagoenez, baldin berresten bada lurralde-antolamendua gailentzen dela hirigintza-antolamenduaren aurrean, orduan, logikaz, ekonomia-antolamenduaren aurrean ere berretsi beharko litzateke gailentasun hori, “lurraldea orekatzea bermatzeko” lurralde-antolamendu baten aurkakoa izan ez dadin azken hori, alegia.

Eta lurraldearen ikuspegiari buruz:

“Alderdi hori funtsezkoa da... argi geratu beharko litzateke lurraldea bizirik dagoen zerbait dela (kontzeptu ekosistemikoa) eta ez gizartearen eta ekonomiaren arloko, edo azpiegituren arloko, jardueren euskarri hutsa (jasangarritasunean egiaz sinesten baldin badugu).”

Desazkundera mugimenduak aditzera ematen du, LAGei buruz Eusko Jaurlaritzaren aurrean aurkezturiko alegazioetan, Euskal Hiria deritzon proposamen berriak indarrean dauden LAGen ildotik jarraitzen duela, “hiri-sistema” deitutakoan oinarrituta, helburu honekin:

“inbertsio berritzaileak erakartzeko lehian diren gune ekonomikoaren nazioarteko testuinguru berrian, ekoizpenerako lurralde lehiakorra lortzea.”

Eta hori lurralde arteko desorekak eta baliabideen esleipen ez-eraginkorra eragiten ari da.

Aipatutako alegazioetan hau azaltzen dute:

“Erabilera urbanoetarako eta azpiegituretarako lurzorua kontrolik gabe okupatu izanak eta industriara bideratutako baso-landaketak bultzatzeko sustatutako politika erasokorrak euskal nekazaritza-abeltzaintzako sektorearen marjinazio erabatekoa eragin du. Lehen sektorea estrategikoa da edozein herrialderen ekonomian, 27-EBean jarduera honetan diharduen biztanleria aktiboaren batez bestekoa %5,2koa da (iturria: Eurostat). EAEn, aldiz, %0,9 (iturria: Eustat), Europako baxuena (Luxenburgo bezalako herri baten azpitik). 2009ko Nekazaritza Erroldaren arabera, erabiltzen diren nekazaritza-lurrak (ENA) 190.000 ha inguru baino ez dira. EHNE sindikatuak egindako diagnostikoetan auto-hornikuntza ez da %5era ere iristen, EAEn dugun elikagaien behar osotik. Jarduera maila %5era gehitzearekin bakarrik, 38.500 lanpostu berri sor litezke.

Presakoa da lurraldearen antolakuntzak legez babes dezala auto-hornikuntza bermatzeko beharrezko diren nekazaritza-lurrak, 336.974 ha inguru. Hala ere, larria da Eusko Jaurlaritzak egindako proposamenak nekazaritza-abeltzaintza sektoreaz aipamenik ere ez egitea, edozein herritan sektore estrategikoa izanik, ezta pairatzen dugun elikagaien menpekotasunak duen eraginaz ere, jakinik larriagotzen joango dela garraioaren kostuak garestitzen eta mundu-merkatuan lehengaien espekulazioak gora egiten duen neurrian.

Horren ondorioz, lurraldea hiru hiriburutan polarizatu da, eta eragin zuzen eta maltzurra du horrek, inguruetako gainerako lurraldea “zuri” ageri da, igarobide huts bezala utzi baita (baita Euskal Hiriaren mapen irudikapenean sinbolikoki “gaueko ikuspegi”an).”

Nazioarteko erregelamenduak.

Ondoren, Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalaren zenbait artikulua aurkezten ditugu:

- Ez dago arrazoirik gabe beste inoren bizitza pribatua, familia, etxean edo postan esku sartzerik, ezta inoren ohore edo izen onari eraso egiterik ere. Normatik du esku-sartze edo eraso horien aurka legezko babesa izateko eskubidea.
- Pertsona orok du joan eta etorri aske ibiltzeko eskubidea eta Estatu baten lurraldean bizilekua aukeratzekoa.
- Arrazoirik gabe, ez zaio inori bere jabetza kenduko.
- Pertsona orok du lana izateko eskubidea, lana aukeratzekoa, lan-baldintza bidezkoak eta egokiak izatekoak, eta langabeziaren aurkako laguntza jasotzekoa.
- Lanean ari denak bidezko lan-saria eta aski zaiona jasotzeko eskubidea du, bai bera eta bai bere familia giza duintasunari dagokion bezala bizitzeko bestekoa...
- Pertsona orok du bizi-maila egokia izateko eskubidea, bai berari eta bai bere familiari osasuna eta ongizatea bermatuko diena, eta batez ere janaria, jantziak, bizitokia, mediku-sorospena...

Era berean, LANEren 169. Konbentzioko zenbait artikulua aurkezten ditugu (Herrialde independenteetako herri indigena eta tribalei buruzkoa, Argentinako Errepublikak 24.071 Legearen bidez berretsia):

- “...herri interesdunen kultura eta balio espiritualentzat era batera edo bestera okupatzen edo erabiltzen dituzten lur edo lurraldeekiko —edo biekiko, kasuaren arabera— harremanak duen garrantzi berezia errespetatu beharko dute gobernuak, eta bereziki harreman horren alderdi kolektiboak.”
- “...beharrezko neurriak hartu beharko dituzte gobernuak, herri interesdunek tradizioz okupatzen dituzten lurrak zehazteko eta haien jabetza- eta edukitza-eskubideak benetan babesten direla bermatzeko.” “Prozedura egokiak ezarri beharko dira sistema juridiko nazionalaren barruan, herri interesdunek lurren gainean eginiko aldarrikapenak ebazteko.”
- “Herri interesdunek beraien lurretan dauden baliabide naturalen gainean dituzten eskubideak

bereziki babestu beharko dira. Eskubide horien artean dago aipaturiko baliabide horien erabileran, administrazioan eta kontserbazioan parte hartzeko herriok duten eskubidea.”

Bai eta NBEren Herri Indigenen Eskubideei buruzko Adierazpeneko zenbait artikulua ere.

Nazioarteko adierazpen horrek honela dio hasieran:

“Kezkaturik herri indigenek bidegabekeria historikoak jasan dituztelako, besteak beste, kolonizazioaren ondorioz eta beren lurrez, lurraldeez eta baliabideez gabatu izanaren ondorioz, horrek eragotzi dielarik, bereziki, garapenerako eskubidea beren beharrez eta interesen arabera erabiltzea...”; hemen kasu hauetarako garrantzi gehien dituzten artikulua nabarmentzen ditugu

- Herri indigenek autodeterminazio-eskubidea dute. Eskubide horretan oinarriturik, libreki erabakitzen dute beren estatus politikoa eta libreki bilatzen dute beren garapen ekonomiko, sozial eta kulturala.
- Herri indigenak ez dira indarrez lekualdatu beren lur edo lurraldeetatik. Ez da inolako lekualdaketarik egingo herri indigena interesdunek baimen libre, alde aurrekoa eta informatua eman gabe, ez eta alde aurreko itun bat egin gabe, kalte-ordain justu eta ekitatibo bati buruz eta, ahal den guztietan, itzultzeko aukerari buruz.
- Herri indigenek beren sendabide tradizionalak izateko eta beren osasun-jardunbideei eusteko eskubidea dute, beren bizitzarako funtsezkoak diren sendabelarrak, animaliak eta mineralak barne hartuta. Indigenek badute, orobat, gizarte- eta osasun-zerbitzu guztiak erabiltzeko eskubidea, batere bereizkeriarik gabe.
- Herri indigenek badute eskubidea beren harreman espiritualak atxiki eta sendotzeko lurrekin, lurraldeekin, urekin, kostaldeko itsasoekin eta tradizioz eduki edo okupatu eta erabili dituzten beste baliabide batzuekin, bai eta horri dagokionez etorkizuneko belaunaldiekin dituzten ardurak beren gain hartzeko eskubidea ere.
- Herri indigenek badute eskubidea tradizioz eduki, okupatu edo erabili edo eskuratu dituzten lur, lurralde eta baliabideetarako.
- Herri indigenek badute eskubidea jabetza tradizionalaren bidez edo beste okupazio- edo erabilera-mota tradizional baten bidez dauzkaten lur, lurralde eta baliabideak, bai eta beste era batean eskuratutakoak ere, eduki, erabili, garatu eta kontrolatzeko.
- Estatuak lur, lurralde eta baliabide horien aitormen eta babes juridikoak ziurtatuko dituzte. Aitormen horrek behar bezala errespetatuko ditu kasuan kasuko herri indigenen ohiturak, tradizioak eta lurraren edukitza-sistemak.
- Herri indigenek badute eskubidea beraien lur edo lurraldeei eta baliabideei dagozkien ingurumenaren eta ekoizte-ahalmenaren kontserbazio eta babeserako. Estatuak herri indigenei laguntzeko programak ezarri eta gauzatu beharko dituzte, kontserbazio eta babes hori ziurtatzeko, bereizkeriarik gabe.
- Herri indigenek badute eskubidea beren ondare kulturala, ezagutza tradizionalak, adierazpen kulturalak nahiz beren zientzia, teknologia eta kulturen agerpenak atxiki, kontrolatu, babestu eta garatzeko, eta halakoek barne hartzen dituzte giza baliabideak eta baliabide genetikoak, haziak, sendabideak, animalien eta landareen propietateei buruzko ezagutza, ahozko tradizioak, literaturak, diseinuak, kirol eta jolas tradizionalak, eta ikusizko eta antzezpeneko arteak.
- Herri indigenek badute lehentasunak eta estrategiak erabaki eta taxutzeko eskubidea, beraien lur edo lurraldeen eta beste baliabide batzuen garapenari eta erabilerari dagokienez.
- Estatuak kontsultak egingo dituzte eta fede onez arituko dira lankidetzan herri indigena interesdunekin haien ordezkari-erakunde propioen bidez, baimen libre eta informatua eskuratze aldera, haien lur edo lurraldeei eta beste baliabide batzuei eragiten dien edozein proiektu onartu baion lehen, bereziki baliabide mineralen, hidrikoen edo bestelako baliabide batzuen garapenari, erabilerari edo ustiapenari dagokienez.

Nekazarien Eskubideen Gutuna

Nekazariaren Gutunak (NBEk sortua, 1979an) ezin izan zituen nekazariak babestu nazioarteko liberalizazio-politiketarik¹². NBEn urteetan eztabaidatzen ari diren agiri hori ere kontsultatu dugu. Badirudi ez dagoela adostasunik haren inguruan. Negoziazioetan parte hartzen ari diren La Vía Campesinako zenbait pertsonak diote badaudela gogor egiten duten bi fronte: eskubide kolektiboei dagokien atala, batetik, eta genero-eskubideei buruzkoa, bestetik.

Lege horiek guztiak dira bi kasu hauetan urratzen direnak? Bai, antza denez, eta ziur asko besteren batzuk ere aipatu gabe geratu zaizkigu. Ikus ditzagun pixkanaka bi kasuei dagozkien urraketak, bai eta Argentinako kasuak dituen berezitasunak ere, komunitate indigena bat izaki.

Elikadurarako eskubidea adierazpen eta tratatu ugarian jasorik dago, baina, batzuetan, herri-ekimenek zantzu gehiago ematen dizkigute urratzen ari diren eskubideei buruz edo dauden sentzibilitateei buruz. *Euskal Herriko Eskubide Sozialen Kartak*¹³ elikadura osasuntsua izateko eskubidea adostu zuen, honako testu honekin:

Pertsona orok elikadura osasuntsua izateko eskubidea duela aldarrikatzerakoan, giza eskubide batetik ari gara. Baserritarren eta arrantzaleen funtzioa elikagaiak ekoiztu eta eskaintzea da, ez industria transformatzailearentzako lehengai merkeak ekoiztea. Horretarako hau bermatu behar da: ekoizpena ahalik eta baserritar eta arrantzale gehien artean banatzea; ura eta lurra zaintzea, lan horretara pertsona gehiago batu daitezten; gure ekoizpena barneko merkatura bideratu, kanpoko merkatuen konkista bezalako helburuetatik ihes eginez, bestelako ekonomia harremanak bultzatuz eta elkartasunean, elkar osagarritasunean eta bidezko merkataritzan oinarrituz.

Eta gaineratzen du:

Populazioa modu osasuntsuan elikatzeko helbururantz joateak suposatzen duen aldaketa-prozesuari aurre egin ahal izateko, ezinbestekoa da pertsona berriak hastea nekazaritza eta arrantzan. Nekazaritza-eskoletan matrikulazioak gora egiten du (eskariak eskaintza gainditzen du gaur egun) eta horrek ardua bat suposatzen du, formazioa eskuratu duen pertsona orok aukera izan behar baitu nekazaritza aktibitateara inkorporatzeko. Era berean, arrantzara pertsona berriak inkorporatzeko proposamenak artikulatu beharra dago, arrantza ontzien desguazea ekidinez eta arrantzontziok arrantzan hasi nahi duten pertsonen eskainiz. Tresnak eta mekanismoak egon badaude, gakoa borondateak biltzean dago, aipatutako norabidean aurrera egin ahal izateko.

Aurkeztu diren bi kasuek proposamen horien aurka egiten dute, eta horregatik uste dugu argi eta garbi urratzen dutela elikadurarako eskubidea; eskubide hori ekoizle zein kontsumitzaileei ukatzen diete, eta, gainera, elikagaien beharrezko kalitatea jaisten dute. Espekto zabaleko urraketa bat da, familia desjabetuak, pentsuak erosten dituzten familia abeltzainak, kontsumitzaileak... kaltetzen dituelako.

Eskubideak batzuetan elkarri loturik daude eta, hortaz, haien urraketak ere bai. Elikadurarako eskubidea badator beste bi eskubideren eskutik helduta, eta horiek dira **lana izateko eskubidea eta norberak nahi**

¹² La Vía Campesinaren arabera, nekazarien eskubideez arduratzen diren beste nazioarteko itunak ere ezin izan ziren aplikatu. Itun horiek dira, besteak beste: LANEren 169. Hitzarmena; Bioiniztasunari buruzko Hitzarmeneko 8J klausula; Agenda 21eko 14.60 puntua; eta Cartagenako Protokoloa. Baita NBEk ere politika eztabaidagarriak egiten ditu, korporazio transnazionalen interesetara egokitutakoak, ez munduko nekazarien interesetara.

¹³ Argibide gehiago, hemen: <http://www.eskubidesozialenkarta.com/>

duen lekuan bizitzeko eskubidea, nazioarteko zein herrialdeetako legeetan jasota dauden eskubide batzuk.

EHNE Bizkaiak, 2011n, landa-eremuaren egoera aztertzeko eginiko gogoeta sakon batek¹⁴ honela dio:

Nekazaritza-sektoreak ekonomiaren gainerako sektoreekin batera jokatu zuen langileen erabateko murrizketan 2008az geroztik. Soldatapeko lanaren jaitsiera handiagoa izan da, eta horrek soldatarik gabeko lanak gora egin dezan eragin du, azken hori nagusi izanik, eta gehienbat emakumeek egina. Datuen arabera, badirudi emakumeak gizonak ordeztan ari direla soldatapeko lanean, eta gizonak, bestalde, sektorean ekintzaile gisa sartzen direla.

Nolanahi ere, nekazaritza-sektoreak ozta-ozta enpleguaren %1 jartzen du Euskadin. Bizkaian, 1989 eta 2009 artean, nekazaritzako ustiategien ia erdiak galdu dira, eta 10.000 hektarea baino gehiago erabilitako nekazaritza-azaleratik, Nekazaritza Erroldaren arabera. Horrek ekarri zuen nekazaritza-lur urriaren gainean urbanizatzeko-presioa gertatzea, eta gatazkak lurzoruen erabileraren inguruan, lehenagoko biztanleen eta biztanle berrien artean. Euskadiko herritarren barne-migrazioari buruzko datuen arabera, krisialdian eutsi egin zaio bizilekua hiri-inguruetatik kanpoko udalerrietan izateko lehenespenerari, baina landa-inguruneetako udalerrietarako migrazioa jaitsi da, eta hiri-inguruneetarako migrazioa igo da, 2008az geroztik, nabarmenago 2011tik aurrera.

Lana izateko eta haren bidez soldata duina eskuratzeko eskubidearen urraketa hori hainbat eratan gertatzen da. Lurren desjabetzea kasu argia da, baina itotze ekonomikoa edo kutsadura ere izan daitezke tokiko familien hondamendiaren eragile.

Glifosatoa haien labore-lurren inguruan nahiz Bajo Hondo guztian erabiltzeari buruz MOCASEk eginiko azterlanak¹⁵ honako hau ematen du aditzera: “Purdue University-k kukurbitazeoei buruz eginiko azterlan batzuek (Chacoko eskualdean nekazaritza eta abeltzaintzako ekoizle txikiek hazten dituzten espezieetako asko barne hartuta: angurria, meloia, kuia) ondorioztatu dute halakoei eragin egiten diela agrokimikoak egoteak, hala nola 2,4-D eta/edo glifosatoa; hala, heltzeko denborak atzeratzen zaizkie eta etekin gutxiago ematen dute, eta horrek kostu ekonomiko handiak dakarzikie ekoizle horiei, aztertutako lurzoruetan, 4500 USDtik gora”.

Eta **norberak erabakitzen duen lekuan bizitzeko eskubideari** dagokionez, ozeanoaren alde bateko eta besteko enpresek eta enpresaburuek egiten dituzten presio politikoak, ekonomikoak, baita presio hertsatzaileak ere, daukagu. Nahitazeko desjabetzeari buruzko legeak Estatuari ematen dio arrazoa, beti interes orokorraren aldean kokatzen baitu, lantzen diren eta elikagaiak ematen dituzten lurra interes partikularrekotzat jota, eta azpiegitura bat egitea, aldiz, interes orokorrekoatza. Badaude beste era batzuk biztanleak beren etxeetatik botatzeko; MOCASEren historia jasotzeko egin ziren elkarrizketetan, honako hau esaten da:

“Eta horrela, 6. lotean, nire auzoan, alegia, ez zen inor geratu, gutatik inor ez da hor bizi, eta lursailak ez dira gureak. Ez kendu zizkigutelako, halere. Aitak berea saldu zuen, auzokideak ere bai. Guevara-rekin baino ez zuen gatazkak jarraitzen, eta ez da jada han bizi. Víctorrek, Guevara

¹⁴ <http://gara.naiz.eus/paperezkoa/20111025/299160/es/EHNE-Bizkaia-exige-soberania-alimentaria-frente-PAC> (2017ko iraila).

¹⁵ MOCASE-Vía Campesina. Memoria de los Orígenes de la Central Campesina de Quimilí. Argentina 2017.

familiako batek, lursailean edo ondoko lursailean jarraitzen du. Ez dakit. Berak lursail horretan lan egiten zuen, haiei etxe osoa erre baitzieten. Zera esaten ziguten: "zoaz herrira bizitzera, nik lursaila errentan hartuko dizut eta; urtean hainbeste ordainduko dizut."

Nekazaritza jenderik gabe eraikiz joateko estrategia bat da, eta horretarako prest daude ekonomikoki itotzeko, pozoitzeko edo zuzeneko indarkeria erabiltzeko; dena dela, gero gehiago hitz egingo dugu zapalkuntzaz. Baina Santiago del Esteroko hainbat eskualdetako komunitateek, ez bakarrik Bajo Hondokoek, egoera hori jasaten 20 urte daramatzate, soja iritsi zenetik, eta honela deskribatzen dute egoera hori:

inguru horretan basamortu bat geratu da. Lanik ere ez da geratu. Dauden gazteek beste nonbaitera alde egin behar dute edo lan bila, lur-puska txiki batean itxita gaudelako. Autokontsumorako angurria, kuia-eta ekoizten dugu, eta dena erretzen digute... egia esan zerbait ateratzen dugu... mendia hor dagoelako inguratuta, baina berdin galtzen da... ez da batek atera dezakeen ekoizpena, edo kantitatea... asko gutxitu da.

Aurreko eskubideak errespetatzen ez badira, nola gozatu **bizitza duin, kalitadedun, batez?** Estatuak eta nazioarteko erakundeak ustez eskubide horien bermatzaileak dira, baina kasu hauetan ikusten dugu alde batera uzten dituztela eta biztanleen zati bat baztertzen dutela, gizarte-, hezkuntza- eta osasun-zerbitzu kalitadedunak erabiltzeko aukera ukatuz, esaterako. Lehen ere aipatu ditugu LAGak landa-eremuko pertsonen eskubideak urratzeko legezko tresna gisa; ildo horretan, berriz ere jotzen dugu Desazkundera kolektiboaren alegazioetara, honako hau kritikatzeko dute eta:

Eskualdeetako biztanleak oinarrizko zerbitzuetatik (osasuna, hezkuntza, sustapena...) gero eta aldenidugoa, "murriztea eta zentralizatzea" bilatzen duten estrategien menpe. Bigarren mailako hiritarrak, azken finean. Ordainetan, herritar horiek konbentzitzen saiatzen dira, irisgarritasuna mugikortasunerako azpiegiturak (atetik aterako autobideak) hedatzea dela esanda, hiriburura ailegatzen denbora gutxiago eman dezaten.

Azken finean, metropolietan dena zentralizatu beharrak dakartzan kanpo-eraginaren biltontzietarako gune izaten amaitzen dute (mugikortasunerako linea handia, hornikuntza, saneamendua... eta errauskailuak, zabortegeak, harrobiak... kokatuko diren tokiak). Eredu honek mailakatu egiten du lurraldea, erdigunea vs periferia, hiri handien, ertainen eta landa-guneen arteko harremana arautu behar lukeen ezinbesteko "lurralde-kontratua" hautsiz. Kohesiorako beharrezko den akordio hori hautsita, ezinbestez sortuko dira gatatzak eta tentsioak.

Eta hori Argentinan ere gertatzen da; han, kideek diotenez:

"95-96rako gauzak aldatzen hasi ziren, fumigatu eta ekoizpen guztiak hiltzen zizutelako, ezin zenuen ezer erein, dena kutsatzen zizuten. Ingurunea kutsatzen dizute, ekoizten duzuna hiltzen dizute... animaliek umea botatzen dute; gauza asko soja artean."

Osasunerako eskubidearen urraketa. Iacu Cachi komunitatean, Orlando Canido-ren fumigazioek komunitatearen ur-iturriak kaltetzen dituzte, eta komunitateko kide guztiak pozoitzen dituzte. Airez ere pozoitzen dituzte, eta laboreen kutsaduraren bidez. Batzuetan, medikuek pozoidura diagnostika dezaten lortzen dute, baina zaila izaten da oraindik fumigatzaileak legez akusatzea. Badira bi kasu, bide berri bat ireki zutenak, baina bide hori motela da, eta ez du beti funtzionatzen. CONAMURI erakundeak, Paraguain, bi lur-jabe kondenatzea lortu zuen familia baten gainean eginiko fumigazioagatik, Silvino Talavera izeneko haurraren heriotza eragin baitzuen. Agrotokoen ondorioz homizidiogatik ezarri zen lehen zigorra izan zen. Argentinan, Córdoba auzo bat eta Buenos Aireseko herri bat borrokari lotu zitzaizkion minbizi-kasuek izandako gorakadagatik, fumigazioak zirela medio. Haiek ere nolabaiteko garaipen judizial bat lortu zuten; bi kasuetan, behinik behin, auzitegiak agindu zuen fumigazioak bertan behera uzteko, eta zer eremu babestu behar ziren zehaztu zuen. Hala eta guztiz ere, ohikoena izaten da halako salaketak aurrera ez ateratzea.

Bertakoek argi dute:

“Han egon beharra dago erresistitzeko. Ez da samurra. Fumigazio-garaian, une oro egon behar duzu ea fumigatzen duten. Niri, adibidez, goragale moduko bat ematen dit, sudurrean. Nik uste, pozoiak dira, fumigazio-garaian izaten delako, eta orduan hasten delako agertzen...” “Imajinatu hegazkin bat. Hegazkin bat lurretik bi metrora joaten da hegan, lurraren arrasean oso. Lurretik bi metrora gutxi gorabehera. Batzuk ia lurraren arrasean doaz, eta orduko berrehun kilometrora. Imajinatu, pozo hori darama, pozoiak joan behar du, hemen eten arren, haizeak berak eramaten du, ezin da inoiz toki horretan agertu...” “Ezin bazaituzte kanporatu utzarazpenen indarrez, pozoia ren indarrez kanporatu nahi zaituzte... eta han egon beharra dago erresistitzeko...”

Baina kontua da pertsonen bitzta ingurumenari loturik dagoela; horregatik, bi kasu hauek agian subjektiboagotzat jo daitezkeen beste eskubide batzuen urraketa argi bat dira. Nolanahi ere, eskubide horiek Espainiako eta Argentinako konstituzioetan jasorik daude, eta batez ere Nazio Batuen herri indigenen eskubideei buruzko adierazpenean, esaterako, **ingurumenaz gozatzeko eskubidea eta estatuek hura babesteko betebeharra**, eta ez uzteko inork kalte dezan. Hala ere, kasu honen azpian dagoen ekoizpen-eredua etengabeko hedapen-prozesu batean oinarritzen da, eta berekin dakar ingurumena hondatzea, hainbat nekazaritza-proiektu desagertzea eta nekazaritza-ekosistemak ahultzea.

Argentinako kasuari bereziki gagozkiola, eta ingurumenari zein hondakin toxikoei buruzko legeak egon arren, soja transgenikoaren agroportazio-ereduak ezinbestez glifosatoaren erabilera behar du. Lehen aipatu dugu pertsonen osasunari zer egiten dion, baina azterlanek diote lurrarentzat ere ondorio kaltegarriak dituela:

berez glifosatoa jasaten duten edo, herbizidaren eraginpean emandako belaunaldien poderioz, erresistentzia garatu duten gero eta belar txar gehiago. Horregatik, glifosatoarekin batera, askotan, belar txar horien hazkunderari eragiteko moduko beste herbizida batzuk aplikatzen dira (2,4-D kasu).

Gero eta txosten gehiagok esaten dute glifosatoa oso luzaro atxikitzen dela mineral-kontzentrazio handiko lurzoruetan, bereziki burdin oxidoak dauzkaten lurzoruetan, baina, era berean, atxikitze-denborak askoz luzeagoak izaten direla buztinak dauzkaten lurzoruetan, materia organiko gehiagoko lurzoruetan baino.”

Eta Bajo Hondoko komunitateen, kasu honetako auzi-jartzaileen, kasuan:

“Bajo Hondok hartzen duen lurraldean, horizonteek burdin eduki moderatua daukate, eta glifosato-adsortzioaren konstante altuak; degradazio biologikoko erreakzioetarako eskuragarri ez dagoenez, edo mekanismo abiotikoen erreakzioetarako (erreakzio fotokimikoak kasu), agrokimikoa neurri handian atxikiko da lurzoruan, eta denbora luzez (hilabeteak), 1980ko hamarkadaren hasierako txostenei kontrajarrita, haiek degradazio-denborak aste gutxikoak zirela baitzioten”; bai eta urari dagokionez ere: “...La Platako Unibertsitate Nazionalaren azterlan batzuek glifosatoaren degradazioaren hainbat produktu aurkitu zituzten Bajo Hondoko urak tratatzeko instalazioetatik hurbil dagoen presa bateko uretan. Azken hori hamar metrora baino gutxiagora dago toki hartako lehen hezkuntzako eskola eta haurtzaindegitik (eta biztanleak edateko urez hornitzen duen instalazioaren ondoan)”.¹⁶

Euskal Herrira itzulita, 2008rako *Euskadi Forestal* aldizkarian¹⁷ honako hau esaten zen:

“Baso-eremuek jasango dituzte ondoriorik handienak, abiadura handiko trenaren trazatua dela

¹⁶ Aipu hauek MOCASEk bizimodu jasangarriak izateko eskubidearen aldeko Auzitegirako (2018) eginiko azterlanetatik hartuak dira.

¹⁷ EUSKADI. FORESTAL. TAV y expropiaciones forestales. 2008ko uztaila.

eta. Legearen arabera desjabetze-mekanismoak (artikulu honetan informatzeko helburu hutsez azaldua) ez ditu konpentsatzen trazatutik gertuko basoen titularrei eraginiko arazo guztiak, batez ere jabari publikoko aldeetan eragindakoei dagokienez.”

Iñaki Petxarroman-ek, *Lurra zorua bailitzan* bere liburuan (Txalaparta, 2010), ingurumen-politiken eta halakoek Euskal Herriko naturan izan duten ondorioen berrikuspina egiten du. Esaterako, berak dio berotegi-efektuko gasen isurketa %47 igo zela 1990etik 2008ra bitartean. AHTaren proiektuari dagokionez, berak bakarrik nekazaritza-lurren heren bat desagerraraziko du mendebaldeko probintzietan. Eusko Jaurlaritzaren Ingurumen Estrategiak onartzen du garraio-sistemak hainbat ondorio ekarriko dituela, hala nola: “garatzeko lur berrien etengabeko beharra, erregai fosilen kontsumoaren etengabeko igoera, eta atmosferara doazen gas kutsagarrien gehikuntza”. 2009an, gas-isurketaren %23 garraio-sektorean sortu zen.

Horrez gain, lurpeko urak desagertu eta kutsatu egiten dira; AHT Gelditu! Elkarlana-k AHTaren inpaktuei buruz eginiko txostenaren arabera:

“AHTk interes hidrogeologiko ezaguneko eremuak zeharkatzen ditu eta “Euskal Y”ak, berak bakarrik, ahultasun handi eta oso handiko kalifikatutako 31 km akuifero zeharkatuko lituzke, Aramotz (Udalaitzen), Ernio eta Gasteizko unitate hidrogeologikoetan... Une honetan, ingurune askoren ezagupen hidrogeologikoak hain eskasak eta mugatuak izanik, ebatzi gabeko hainbat arazo daude, AHTak (obren fasean zein gerokoan) lurpeko urei eragin diezaikeen kalteen tamaina zehatz-mehatz aztertzea galarazten dutenak.”

AHTaren trazatuaren aurkako zenbait alegazio eskubide honetan oinarritzen dira, eta berariaz ingurumenari eta herritar gisa hartaz gozatzeko dugun eskubideari erasotzen dioten trazatu-zatiak aipatzen dituzte. Hona hemen alegazioetako baten pasarte bat:

Adierazten dut zuzeneko interes ekonomikoak ditudala espediente honek eragindako jabari publikoko ondasunez egin izan dudana eta egiten jarraitu nahi dudana erabilera librea dela bide, aipaturiko ondasunen artean daudela errepedeak, bideak, pistak eta bidezidorrak, ur-lasterren ibilguak eta bazterrak, jabari erradioelektrikoa, baliabide naturalak eta 1978ko Espainiako Konstituzioko 132. artikuluko 2. paragrafoan, administrazio publikoen ondareari buruzko azaroaren 3ko 33/2003 Legeko 5. artikuluan, eta Kode Zibileko 339. artikuluan barne hartutako beste batzuk.

Oso kaltetuta gertatuko dira desjabetze-prozesu honetan sartutako lurzatiek emandako ondasun horien ohiko zein noizbehinkako in situ erabilera eta gozamina (bideak, ur-lasterak, basoak, jabari erradioelektrikoa, paisaia, isiltasuna, aire garbia, flora, fauna edo natura-ingurunea), bai eta produktuen bilketarenak (frutak, fruitu lehorrak, perretxikoak, eztia, barraskiloak, iturburu eta ibaietako ura, sendabelarrak, loreak, haziak, zohikatza, argazkiak). Nahiz eta kalte hori erlatiboki txikia izan proiektu hau osagarri zaion proiektu nagusiak dakarren kaltearekin alderatuta, kalte handi hori larriagotu egiten du honek, ingurumen-inpaktuaren azterketak aditzera eman duen baino are gehiago (proiektu osagarri honek ez du bete ingurumen-inpaktuaren ebaluazioaren prozesua; hain zuzen, ebaluazio hori pasatu beharko zukeen, osatzen duen proiektu nagusian integraturik), eta egun gauzatzen ari diren obretan dagoeneko ikus daitezkeen lurralde-suntsipen handiaz gain. Ezkio-Itsason trenak aparkatzeko eta aurreratzeko gune bat eta bidaiarientzako geltoki bat egitea aurreikusita dagoenez, bai eta, beharbada, Nafarroako adarrerako sarbide bat ere, eragindako azalera beste trenbide-zati batzuetan baino handiagoa izango da.

Desjabetze-prozesu honetan sartutako lurzatiaren jabetza-erregimena gorabehera, lurzati horien inguruan sortutako jabari publikoko ondasun guztiak herritar guztien ondare komuna dira; horregatik, haiek erabiltzeko nire eskubidea erreklamatzeko dut. Jabari publikoko ondasunen erabilera eta gozamina izateko eskubide horrek berekin dakar ni interesduntzat jo behar izatea,

Nahitaezko Desjabetzeari buruzko Legeko 4. artikularen ondorioetarako, zeren eta desjabetzearen ondorioz ondasunetan eragindako kaltea galera ekonomiko batekin pareka baitaiteke, desjabetzearen zioz galdutako zerbitzu eta produktuek merkatuan luketen prezioa baino txikiagoa ez litzatekeen galera batekin, hain zuzen.

Eta eskubide-urraketa gehiago aipatzen jarraitzen dugu: **justizia erabiltzeko** eskubidea ere nazioarteko tratatuetan zein eskualdeetako eta herrialdeetako legeetan jasota dago. Kasu honetan, Santiago del Esteroko kasuari dagokionez, komunitateetako pertsonen hitzek berek ematen digute aditzera zer gertatzen ari den hainbat urtean. Ustezko justizia horrek eragotzi du, botere politiko eta ekonomikoekin elkar hartuta, komunitateek aurkezturiko salaketek aurrera egitea, baina, ordea, nekazarien mugimenduen aurka lur-jabeek aurkezturiko salaketak bideratu egin ditu.

Quimilí-ko (Santiago del Esteroko beste toki bat) familiekin eginiko elkarrizketa batean, elkarrekin hitz egin, eta honelakoak aipatzen dituzte:

“...baina gero, fumigatzen hasten direnean, landareak ihartu egiten dira. Hutsean geratzen den lan bat da, norberak alferretan galdutakoa... salaketa jarri dugu, baina ez dakit zer gertatzen den, gauzak errespetatu ezin dituzte eta...”

Kasu berean, agrotoxikoekin eginiko dozenaka fumigazio aipatzen dituzte, komunitateko kideak, umeak eta haurdunak fitosanitario debekatuen eraginpean jarrita, eta legez kontrako distantzia batzuetara, epailearen konplizitatearekin. Horrela, bada, estatu nazionala zein estatu probintziala konprometitzen dituen herrialdeko eta nazioarteko araudia hausten da.

Abiadura handiko trenaren kasuan ere gertatzen da botere judizial, ekonomiko eta politikoen arteko aliantza hori. Lehen ere esan dugunez, legeak diseinaturik daude nahitaezko desjabetzeak posible egiteko, eta botere ekonomiko kapitalista kultura-arloko edo tokiko balioen gainetik jartzeko.

Funtsezko puntu bat izan da hori AHTaren trenbide-zati batzuen aurka aurkezturiko alegazioetan. Hain zuzen, halakoen bidez zatiok ezar zitezten atzeratzea ere lortu da zenbait kasutan. Estrategia hori nahikoa zabaldu da, eta garaipen erlatibo batzuk izan ditu, bereziki Durango-Elorrio trazatuan, han urte batzuk atzeratuta baitabilta desjabetzeak eta obrak. Legea ez da argia erakunde publikoei egitekoak diren desjabetzeen inguruan, eta, horregatik, aurkaratzen saiatu dira. (Ikus AHTari buruzko alegazioen eranskina).

Nahitaezko desjabetze-prozesu honek eragindako ondasun eta eskubideak jasoz argitaratu den zerrendak ez du zehazten lurzati batzuk jabari publikokoak direla (batzuetan, Udala edo ur-konfederazioa ageri dira titular gisa, baina haiek, egiaz, jabari publikokoak diren lurzati batzuen administratzaileak dira). Gainera, zerrenda horretan aipatu gabe uzten dira jabari publikokoak diren beste ondasun asko.

Omisio horiek zaildu egiten dute ondasun eta eskubide horien ohiko erabiltzaileek kaltetu- eta interesdun-izaera eska dezaten, Nahitaezko Desjabetzeari buruzko 1954ko abenduaren 16ko Legeko 4. artikuluari helduz, eta ondasun batzuetarako (hala nola bideak, bidezidorrak, basoak, perretxikoak, erleak, iturburuak, flora, fauna, paisaia, isiltasuna, jabari elektrikoa eta natura ingurunea), erabiltzaile horiek ez dira inguruko biztanleak bakarrik, baizik eta eskualdekoak eta urrunagokoak ere.

*Onura horiek guztiak kontuan ez hartzeak zaildu egiten du kaltetu hauek guztiok konpentsazioa jaso dezagun, eta hori nahikoa arrazoi izan daiteke desjabetze-prozedura eteteko, behar bezala bete ez direlako Nahitaezko Desjabetzeari buruzko Legeko 17. artikulua eta haren erregelamenduko 16. artikulua. Gainera, omisio horrek berekin dakar **azpiegitura hau eraikitzeak gizarteari, oro har, eragiten dion benetako kostua nabarmen azpitik balioztatua izatea, haren ebaluazioa egite aldera, eta horrek etorkizunean okerreko erabakiak hartzea***

*eragin dezake, antzeko azpiegiturak eraikitzeari edo hau handitzeari buruz.*¹⁸

Baina, horrez gain, AHTaren aurkako borroketan **herrien autodeterminazio-eskubidea eta erabakimena** erabiltzen saiatu ziren, herri-galdeketak eginez; haietan, garaipen argia lortu zuen AHTarentzako ezetzak. Galdeketa horiek aintzat ez hartzeaz gain, udal horietako zinegotzi batzuk akusatu eta desgaitu ere egin zituzten, beren herrietan trena igarotzeari buruz galdetzeagatik.

Angiozarko biztanleek (AHTaren linea honen mendebalderanzko luzapenak eragiten dio Angiozarri) AHTaren proiektua errefusatu zuten 2007ko uztailaren 1ean egin zen herri-galdeketan. Erroldatik, %84k parte hartu zuen, eta botoen %2 AHTaren aldekoa izan zen, eta %94, aldiz, kontrakoa.

Hurbileko Itsasondo herriko biztanleek (AHTaren linea honen mendebalderanzko luzapenak eragiten dio Itsasondoari) AHTaren proiektua errefusatu zuten 2006ko abenduaren 3an egin zen herri-galdeketan. Guztira, 232 herritarrek parte hartu zuten, erroldaren %44k, alegia, eta haietatik, %10'8k AHTaren aldeko botoa eman zuen, eta %88'8k, kontrakoa.

*Beste hogeit hamar herri, hurbileko Itsasondo eta Alegia tartean, abiadura handiko lineari buruzko herri-galdeketak egin dituzte (Urbina, Gasteizko 20 kontzeju, Anoeta, Atxondo, Alegia, Aramaio, Elorrio, Legorreta, Lizarragabengoa eta Arbizu), eta haietan guztietan botoen gehiengoa AHTa egitearen kontrakoa izan da. Egungo sistema legal eta politikoari legitimitasuna larriki kentzen dion nagusikeriazko jokabide bat izan da, trazatuak zuzenean kalteturiko zenbait udalerritako udal, kontzeju edo auzo-talde batzuek herri-galdeketatara deitu dutenean, udalek haiek antolatzea ere debekatu izana (Aramaion, Elorrioren eta Irurtzunen kasu) eta haietan guztietan emaitzak gutxietsi izana (guztiak AHTa ezartzearen aurkakoak, orain arte), zuzenean eta modu garrantzitsuan eragiten dieten gaien inguruan toki-mailan erabakitzeo duten eskubidea errespetatu beharrean.*¹⁹

Kasu bakoitzak baditu, orobat, berezko eskubide-urraketa batzuk; hala, Argentinako kasuan garrantzitsuena da, beharbada, **jatorrizko herriak** direla eta, hortaz, 26160 lege nazionalak zein herri indigenen eskubideei buruzko NBERen adierazpenak babes berezia ematen dietela, ustez. Eskubide-gutun hori ia erabat urratzen da, gainera, Bajo Hondoko komunitateen kasuan.

Salaketan bertan urraketa horien funtsak aipatzen dira, eta halakoen jatorritzat ematen dute eredu neodesarrollista bat aukeratu izana, agronegozioa eta monolaborantza zabaltzearen, herri indigenen, nekazaritza txikiaren, eta komunitate tradizionalen lur eta lurraldeez zein baliabide naturalen kontrolik gabeko ustiapenetik babestutako eremuez baliatzeko helburua duen eredu bat.

Azterlan honetan agerian geratzen dira **kultura, mundu-ikuskerak, erlijioa, hezkuntza...** izateko eskubideen urraketak. Jatorrizko herriei buruzko lege guztiek lurraldea aipatzen dute herrion mundu-ikuskerak garatzeko faktore nagusitzat,

lurra ez du bakarrik balio ekoizpen-bideak ziurtatzeko edo ondasunak metatzeko, identitate berezia duen komunitate baten eran existitzea bermatzeko ere bai. Beren lurrez gabetzea edo lurrok kutsatzea eraso bat da herri horiek kultura eta tradizio bat izateko duten eskubidearen aurka.

Iacu Cachi komunitatearen kasuan, argi dago urraketa hori, han bizi diren adingabeek herriko eskolara joateari utzi diotelako, pertsona zital horiek etengabeko jarraipena egiten dietelako. Mehatxuak, kontrolak eta ekintza armatuak bertakoak eskolara joatea eragozten ari dira.

Eta usadio eta ohiturak ere aldatuz doaz; horrek subjektiboa eta are saihetsezina eman dezake, baina ikusi

¹⁸ Angiozar auzoan AHTaren desjabetzei eginiko alegazioen pasarteak. Bibliografiako erreferentzietan jasota daude.

¹⁹ *Idem.*

behar dugu non dagoen ikuspegi kapitalistaren eta indibidualismoaren hastapena. Horretarako, gizarte-eredu batean baino gehiagotan bizi izan direnei entzutea oso baliagarria da; Quimilí-ko nekazari batek honela dio:

“duela 20 urtekoaz ari gara, oso bestelakoa izan zen... askozaz hobea nire ikuspuntutik, sanoagoa zen, zerago... zera zegoen, ez dakit nola esan, elkartasun handiagoa zegoen, nik horrela ikusten dut.”

Horrek **zirkulazio askerako eskubidearen** urraketara garamatza, eta hura ez dagokio Argentinako kasuari bakarrik. Euskal Herrian, AHTaren aurkako borroka gogorragoa zenean, trenaren aurkako militante bat gelditu, mehatxatu eta jo egin zuten errepide-kontrol batean. Poliziak agiraka esan zion: “orain AHTaren aurka zaude, baina preso sartzen zaitugunean, ama tren horretan joango da zu bisitatzera”. Halako kasuak Euskal Herrian nahiz Santiagon gertatzen dira; hala, MOCASEko militanteek diotenez, komunitateko kideek ezin dituzte ohiko bideak erabili herrira joateko, talde armadunak daudelako.

Adierazpen- eta bilera-eskubideak ere hautsi, urratu, ikusezin bihurtu eta suntsitu egiten dira, indar polizial, parapolizial, ekonomiko eta judizialen zapalkuntzaren bidez, erreakzio antolatuak egon baino askoz ere lehenago hasten direlarik horretan. Kontrol-mekanismoak gatazkak baino lehen agertu ohi dira, baina nabariago eta gordinago egiten dira antolakundeek aurrera egiten dutenean, hazi, eta proiektuak gelditzea edo atzeratzea lortzen dutenean.

Zenbakiak zirrargarriak dira, baina are gehiago kontakizunak; hala, Yaku Cachi komunitateak hau salatzen du:

“etengabeko gatazkan dago, mehatxuak, legez kanpoko atxiloketak eta torturak jasaten polizia-funtzionarioen eskutik. Halaber, komunitateko kideak gogor kriminalizatu dituzte faltsukeriaz, eta existitzen ez ziren delituak egotzi dizkiete, kasu guztietan lurraldearen defentsari loturik. Enpresaburuak lurraldera jatorri ezezaguneko talde txanodunak sartu ditu, arma askorekin. Hertsapenez eta beldurrez, familiak gatibu eta estortsiopean eduki dituzte landa-eremu txiki batean, auzo-bideak blokeatu dituzte, eta legez kanpoko konfiskazio-operazioak egin dituzte, eta komunitatearen ur-putzua kamioak zekartzan hondakinekin estali dute.”

Batzuetan, indarkeria hori komunitate osoak pairatzen du, baina beste batzuetan berariazko indarkeria izaten da, liderren aurkakoa edo komunitatearentzat garrantzizko kide izan daitezkeen pertsonen aurkakoa. Hala, bada, erasoetan beldurrarazten saiatzen dira zenbaitetan, edo galderak egiten dituzte, ea MOCASEko kideak diren.

3. ONDORIOAK eta GOMENDIOAK [3 – 5 orrialde]

Yacu Cachi komunitateak aurkeztu duen txostenak ezin hobeki laburbiltzen du bizitzen ari den egoera, honako hau nabarmendurik:

“kasu hau paradigmatico bihurtzen duena da sistema judizialaren, agronegozioko enpresaburuen eta halako egoerei botere politiko nazionalak ematen dioten babesaren arteko konplizitatea.”

Esan genezake antzera gertatzen dela AHTa egiteko desjabetzeen kasuan: EAJk bultzatutako ekonomia-sistema kapitalista bat, era misteriozuan alderdiarekin lotura duten enpresa batzuei esleitua, Euskal Herriko eta Espainiako zenbait botere ekonomikorekin elkar harturik, eta neurritan eginiko sistema judizial bat.

Giza eskubideei edo indigenen eskubideei buruzko nazioarteko esparru edo akordioak ez dira inolako bermea eskubide horiek errespetatzeko edo are tokiko legeetan jasotzeko. Argentinako kasurako, herri indigenen eskubideei buruzko legea sortzea aurrerapausoa izan zen, baina egoera konplexuagotu egiten da, herrialdea herri horiek badirela ezkututzen saiatu delako beti, eta herri indigenatzat hegoaldeko herriak edo herri andetarrak baino ez dira ezagutu.

Herrien eskubideak defendatzeko beste oztopo bat da estatuek interes partikularraz eta interes orokorraz egiten duten interpretazioa. Estatu kapitalista batzuetan bizi gara, eta halakoek beren erabaki eta espektatiben erdigunean dirua jartzen dute; hortaz, interesak ere irabazi ekonomikoan ia bakarrik pentsatuz hartzen dira aintzat. Esaterako, baserritar baten lurra interes partikularrekoak direla irizten zaio, haiek ustiatzean familia horrek lortuko duen soldatan edo onura ekonomikoan pentsatzen ari delako, baina ez da aintzat hartzen ingurumenaren, osasunaren, elikaduraren, kulturaren, transmisioaren... aldetik datozen onuren interes orokorra.

Eta, bestalde, enpresa handien irabazi ekonomikoari eta kapitalen eta kapitalisten mugimendu handiari interes orokorra irizten zaie, eta horregatik AHTa egitea gizartearentzat onuragarritzat jotzen da, baina atzera ere ahazten dute ingurumenaren, osasunaren, elikaduraren, kulturaren, transmisioaren... aldetik datozen onuretan eragindako kaltea.

Kultura kapitalistaren aurrerapenak, dirua “astoarentzako azenario” gisa daramala, ez du bazterretarantz begiratzen, eta ez da kezkatzen igarotzean zanpatzen edo suntsitzen duenaz ere. Dagoeneko hitz egin dugu halako proiektuen ondorio negatiboez, desjabetu edo kanporatutako familien bizi-kalitatea ez ezik, bizitza bera ere oro har kaltetzen baitute.

Gehiegikeria horiek galarazteko bide judiziala alperrekoa izaten da askotan, eta are gehiago bide indibidual bat hartzen bada. Bi kasuek irakasten digute, ezer agronegoziaren eta garraio-sistema desarrollistaren aurrerapena geldiarazteko gai izatekotan, hori borroka kolektiboa dela, espazio judizialean zein kale eta bulego politikoetan: epaileen aurrean salatzea, baina hedabideen eta gizarte zibilaren aurrean ere bai.

Horrez gain, ikasi dugu bide horiek berekin dakartzatela errepresioa, isilaraztea, kartzela eta, batzuetan, lagunaren erailketa. Hedabideak, sistema judiziala, ekonomikoa eta politikoa elkar hartuta badoaz, eskura dituzten arma guztiak erabil ditzakete, ondorioez kezkatu gabe; horri baderitzo, hain zuzen, **indarraren monopolioa**.

Eder ematen du bioaniztasunaz hitz egiteak, baina soja transgenikoa eta proiektu desarrollistak –hala nola AHTa, frackinga, autobideak...– agroaniztasuna suntsitzen ari dira, tokiko barietateak eta zegoen elikagai-aberastasuna desagerrarazten dituztelako, hazien eta hozi-plasmaren bioaniztasuna, kulturen eta jatorrizko herrien aniztasuna, jakintzen, bizitzeko eta mundua ikusteko... eren aniztasuna. Homogeneizazioko eta monolaborantzako mekanismoak dira.

Elikadura-buru jabetzaz hitz egitea ere boladan dago, baina hura:

“tokiko izaeraz gain, badago loturik ekoizpen-ereduari. Ez da bateragarria nekazaritza intentsibo edo industrializatu batekin eta mugapen biologikorik gabeko erauzketa-arrantza batekin, tokikoa izanik ere. Ez da posible bi abiaturako nekazaritza bultzatzen jarraitzea: ekoizpen gehiena eredu intentsibo eta industrializatuetan, eta ekoizpen osasuntsuago bat (ekologikoa) ehuneko txikiago batean. Zentzu berean, arrantza-politikan ez da posible ustiatzen jarraitzea gehieneko errendimendu jasangarriaren (GEJ) gaintetik. Bazterkinak bertan behera uztea eta arrantza-mota hautakorrekin arrantzatzea eztaba daezinak dira, arrainak artisau-metodoen bidez eta ingurunea errespetatuz ateratzeari lehentasuna emanik.”²⁰

Gomendio orokorrak

1. Honelako kasuak berriz ez gertatzeko egunero-egunero munduko hainbat tokitan, ez da nahikoa legeak aldatzea, lege horiek inspiratzen dituen logika aldatu behar da. Bizia erdigunean jartzen duten tokiko eta nazioarteko akordio batzuk behar ditugu, planetaren nahiz pertsonen bizia, eta herrien bizitze ona helburu nagusitzat dutenak. Horrek berez behar du interes ekonomikoen mende ez dauden eta dirua metatzea helburutzat ez duten akordio batzuk egitea.
2. Elikadura-burujabetza garatzen laguntzen duten akordio eta politika publiko batzuk behar ditugu. Gure ikuspegitik, elikadura-burujabetza da herriek elikatze-prozesu guztiaren gainean erabakitzekeo duten eskubidea, eta bada, orobat, elikadura osasuntsu eta kalitateduna izateko eskubidea bermatzen duen bidea. Hartara, behar ditugu lege batzuk pixkanaka hesiak jarriko dizkietenak monolaborantzari, esklabo-lanari, hirietarako exodoari, distantzia luzeko elikagai-garraioari, zabor-janari (supermerkatuak eta jatetxeak)... Eta lege horiek, aldi berean, tokiko merkatuak sortzen, pertsona berriak kokatzen, zerbitzuak, lan duina... sortzen lagundu beharko dute.
3. Behar dugu giza eskubideei buruz zein herri indigenen eskubideei buruz orain badauden legeak bete daitezen, komunitateak beren lurraldeetatik kanporatzeko luzamenduak bete daitezen, eta kultura eta lurralde bakoitzak gizateriarentzat duen interes orokorrari garrantzia ematen has dadin.
4. Nekazarien eskubideen gutuna onartzea ere behar dugu, eta indarrean sartu eta betetzea, herri indigenei dagokion gutunaren idiosinkrasia berarekin. Berriz ere, bereziki lurrari loturiko gaiak oinarritzkoak dira.
5. Osoko Herri Nekazaritza Erreformaren aldeko apustu argi bat behar dugu, familiei eta kolektiboek lurra eta beste ondasun batzuk eskuratzeko aukera bermatzeko moduan, lur hori landu nahi dutenean eta haien komunitateak elikatuko dituzten proiektu agroekologikoak eraiki nahi dituztenean.

Berlokalizazioa

6. Herrietako, auzietako, komunitateetako bizitzak rol zentral bat hartu behar du etorkizunaren diseinuetan; beharrezkoa da, bizitzak era duinean mantenduko baditugu. Hiriak parasitarioak dira, landa-eremutik elikagai, energia, arropa... gisa iristen den lehengaia kontsumitzen dute, eta beren hondakinak itzultzen

²⁰ EHNE Bizkaiaren agiria, MUNDU BAT, BIZILUR eta GERNIKATIK MUNDURA erakundeekin batera. Lurra, laborantzaren erreforma, erabilera eta jabetza. <http://emauscursos.com/pdf/GUIA+SA+eusk.pdf>

dituzte atzera ere landa-inguruetara. Ez dute ezer ekoizten oinarrizko beharrak asetzeko balio dezakeenik. Hartara, landa-eremura itzultzeko estrategiak abian jarri behar dira, eta geldiarazi oraindik ere hirietara gertatzen ari den exodoa.

7. Garraio-beharrak ez lirateke bete behar errepideak eta trenbideak gehituz, behar horiek gutxituz baizik, merkaturatze-zirkuitu laburrago batzuekin eta sare sozialak eta zerbitzuak erabiltzeko aukera deszentralizatuago egonda. Distantziak eta garraioa areagotu beharrean, hurbiltasuna eta irisgarritasuna areagotu ditzakegu.

8. Garraio-beharra murrizten duten eta ingurumena gutxien kaltetzen dituzten garraiobideak bultzatzen dituzten politika publiko batzuk behar ditugu. Kasualitatez, garraiobide horiek ez dira izatez modernoak: tren klasikoa, itsasontzia, bizikleta eta ibiltzea.

9. Eskualde baten barruko biztanleak elkarrengana hurbiltzen dituzten garraio-sare batzuk behar ditugu, tokiko sare sozial eta kulturalak indartzeko. Ez dugu behar hiriburutik hiriburura dagoena ikusezin bihurtzen duen garraio bat, finantza-arloko interesak eta kultura hegemonikoaren interesak sendotzeko balio duen garraio bat.

Jana eta elikadura

10. Birdefinitu egin behar dugu zeri deritzogun elikadura; hazten den guztia ez da elikagaia, ezta jaten dugun guztia ere ez da elikagaia. Elikaduraren funtzioa da behar adinako energia eta mantenugaiak ematea bizi gaitezen, eta bada, era berean, osasun-iturri bat eta hezkuntza-prozesu bat. Hartara, pozoiturik dagoen jana edo osasun-kanonak betetzen ez duen jana ez litzateke elikagaitzat jo behar. Kasu horretan, soja transgenikoa ez litzateke elikagaitzat joko.

11. Zaindu behar dugu, halaber, janaren gehiegizko kontsumoa, haragiarena bereziki, bai eta elikagaiak munduan era orekatuan banatzeko behar diren kantitateak ere, pertsona guztien ahora iristeko, baina planeta suntsitu gabe.

12. Badaude hainbat azterlan eginda, populazioa elikatzeko behar dugun luraren tamaina kalkulatu dutenak; elikadura-burujabetzan aurrera egitea, hain zuzen, behar den hektarea-kopurua helburu horretarako esleitzea da. EAEn, kalkulatu da gutxi gorabehera 63 hektarea behar direla 100 biztanleko; kontuan hartzen badugu 2.100.000 pertsona baino gehiago garelara, kalkulua egiten has gaitzake.

Lurraldea

13. Proiektu agroekologikoak bultzatzeak egiteko eta pentsatzeko eren aniztasuna dakar berekin, kulturen eta jakintza tradizionalen aniztasuna errespetatzen du, eta jarduerarako eta eraikuntza sozial eta kolektiborako tokizat hartzen du lurraldea.

14. Lurraldea habitatzen dugun tokia da, eta toki horren osagaiak badira bai elementu fisiko batzuk, hala nola lurak, ura, eraikinak, bai elementu kultural batzuk, hala nola historia, tradizioa, bai elementu sozial batzuk, hala nola pertsonak edo lurralde horretan eratzen ditugun harremanak; baita elementu sinboliko edo espiritual batzuk ere, hala nola eragiten dizkigun sentsazioak edo sentimenduak.

15. Politika publikoek askotariko lurralde horiek errespetatzera orientaturik egon behar dute, lurraldea bera interes orokorreko baliotzat ezarri eta gaur egun esku artean erabiltzen diren "lurzoruaren kalifikazio-aldaketak" baztertuz.

16. Ondasun komunek babesa kultural eta legala behar dute, haiek ongi diseinatzeko eta erabiltzeko. Euskal Herrian premia da landa-lur gisa edo nekazaritza-lur gisa kalifikatuta dauden lur guztiak babestea, lur

gehiago porlanizatzeko moduko egoerara igaro daitezzen eragozte. Argentinan, beharrezkoa da lurrok haiak lantzen eta babesten dituztenen eskuetan jarraitzea, beren familiak, eta ez beren poltsikoak, elikatzen dituzten horien eskuetan.

Nekazari-bizitza

17. Nekazari-bizitza ere babestu behar da; nekazaririk gabe ez dago elikadura osasuntsu, tokiko eta kalitadedunik. EAEn, autokontsumoaren indizea %5 da, baserritarrak %1 direla. Hondamendia da burujabetzaren eta autonomiaren edo erabakiak hartzeko ahalmenaren aldetik. Kezkagarriena da zenbakiak okerrera egiten ari direla.

18. Argentina ere bere ekoizte-ahalmena aldatzen ari da. Duela urte batzuk, munduko aletegia zen, eta bertako biztanleak oinarritzko elikagaiez –aleez edo haragiz kasu– hornitzea lortzen zuen. Atzera itzuli behar da, eta duela 20 urte pasatxoko barietateak eta hazteko erak berreskuratu, hobeturik eta tokiko komunitateetan gehienbat oinarriturik, eta ez hainbeste esportazioan.

4. BIBLIOGRAFIA

Liburuak

MOCASE-Vía Campesina. Memoria de los Orígenes de la Central Campesina de Quimilí. Argentina 2017
HANDS OFF THE LAND eta MUNDUBAT, Informe Acaparamiento de tierras en Europa. Euskal Herria 2015
HANDS OFF THE LAND eta MUNDUBAT, Estudio estructura de la propiedad de tierras en España. Concentración y acaparamiento, 2015
CAMBA SANS, GONZALO HERNAN. Análisis y repercusiones de la Ley de Ordenamiento Territorial de Bosques Nativos de Santiago del Estero. Argentina, 2015
PETXARROMAN, IÑAKI. Lurra zorua bailitza, 2011
URRETABIZKAIA GIL, Leticia. DE GONZALO ARANO, Isabel. Las mujeres baserritarras: análisis y perspectivas de futuro desde la Soberanía Alimentaria
TAV. LAS RAZONES DEL NO. Iñaki Barcena eta Josu Larrinaga edit. Zenbait egile. Txalaparta, 2009

Lege-agiriak

GIZARTE GARAPENEN MINISTERIOA, Nazioko Presidentetza. 26.160 Legea, lurren edukitzaren eta jabetzaren arloan larrialdia ezartzekoa. Argentina
NAZIO BATUAK. Nazio Batuen Herri Indigenen Eskubideei buruzko Adierazpena, 2008
BOE. Nahitaezko Desjabetzeari buruzko Legea, 1954ko abenduaren 16koa. Azken aldaketa: 2015eko urriaren 31
OSASUN, GIZARTE ZERBITZU ETA BERDINTASUN MINISTERIOA. La Constitución española en lectura fácil. Madril, 2015.
NAZIO BATUEN BATZAR NAGUSIA. Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala.
NAZIO BATUEN BATZAR NAGUSIA. Nekazarien eta landa-eremuetan lan egiten duten beste pertsona batzuen eskubideei buruzko adierazpena, 2013
LA VÍA CAMPESINA. Nekazarien Eskubideen Adierazpena. *El campesinado del mundo necesita una Convención Internacional sobre los Derechos de las Campesinas y Campesinos*, 2009

Artikuluak

GRUPO ETC. 2016, El año que no fue normal. 2017
ANTIGUEDAD, IÑAKI (UPV/EHU), EAEko Lurralde Antolamendurako Gidalerroen Berrikuspena Oinarritzko Dokumentua
ESKUBIDE SOZIALEN KARTA, Elikadura Osasuntsurako Eskubidea Ziurtatu Nekazaritza eta Arrantza Iraunkorraren Bidez. Euskal Herria, 2017
ZENBAIT EGILE, AHTaren aurkako alegazioak haren trenbide-zatietan.
ZENBAIT EGILE, Escrito alegaciones a las DOT, 2013
DESHAZKUNDEA, Lurralde antolaketa elkarrekin eraikiz, 2011
GRAIN, El acaparamiento global de tierras en el 2016 sigue creciendo y sigue siendo malo. 2016ko azaroa.
SOBERANÍA ALIMENTARIA ALDIZKARIA. Hainbat artikulu
EUSKADI. FORESTAL. TAV y expropiaciones forestales. 2008ko uztaila
TNI. Land grabbing and land concentration in Europe, 2016
ETXALDEKO EMAKUMEAK. Etxaldeko Emakumeak aurkezteko agiria. 2017ko ekaina
EHNE, PTM MUNDU BAT, BIZILUR ETA GERNIKATIK MUNDURA. Lurra, laborantzaren erreforma, erabilera eta jabetza. <http://emauscursos.com/pdf/GUIA+SA+eusk.pdf>
ETXALDE ALDIZKARIA, hainbat zenbaki
DEIA. Euskadi aumenta su superficie artificial en dos hectáreas cada día. 2016ko abendua
EL PAÍS. La ocupación de suelo para pisos, industria y transporte se ha duplicado desde 1987. 2017ko urtarrila
Informe sobre los impactos del TAV en Euskal Herria. AHT Gelditu! Elkarlana. 2017ko martxoa

5. ERANSKINAK

AHTaren aurkako alegazioak.

LA VÍA CAMPESINA. Nekazarien Eskubideen Adierazpena. *El campesinado del mundo necesita una Convención Internacional sobre los Derechos de las Campesinas y Campesinos, 2009*